1340 H

B. P. im. Ł.

אמת לעולם

PRAWDA WIECZNA.

1000857061

#13404

אמת לעולם

עמודי הדת ויסודי המוסר

PRAWDA WIECZNA

951332
84670

CZYLI

ZASADY RELIGII MOJŻESZOWÉJ.

UŁOŻYŁ

JZAAK KRAMSTÜCK.

כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל (שמות י"ט ג').

[בית יעקב אלו הנשים בני ישראל אלו האנשים (מכילתא)].

Tak opowiedz domowi Jakóbowemu i oznajmij synom Izraela (2 k. M. 19, 3).

[Dom Jakóbowy to płeć żeńska, synowie Izraela to płeć męzka (Mechilta)].

WARSZAWA

—

1872.

Wojewódzka Biblioteka Publ.
Nr I-464862
LUBLIN
im. H. Łopacińskiego

296

Дозволено Цензурою.

Варшава 16 (28) Іюля 1871 г.

w Drukarni J. Goldmana,
Muranowska Nr. 24.

I-194/07/11

Przedmowa.

Nie dawno to jeszcze ubiegłe czasy, gdy całe wychowanie dzieci i młodzieży naszych współwyznawców w tutejszym kraju ograniczało się jedynie i wyłącznie na nauce zakonu, na badaniu foliantów rabinicznych i ich komentarzy, z wykluczeniem wszelkiéj wiedzy świeckiéj, wszelkiéj nauki społecznéj.

W ciągu niewielu lat wyobrażenia i przekonania się zmieniły; za ogólnym postępem poszli i Izraelici, a księgi teologiczne ustąpiły miejsca naukom świeckim.

Nadto, zamknięcie Szkoły Rabinów w Warszawie spowodowało, iż młodzież Izraelska, szukająca wiedzy i wykształcenia, uczęszcza do gimnazyów i szkół publicznych.

Okoliczności te, do których dodać należy zupełne dotychczas zaniedbanie religijnéj wiedzy u córek Izraela, wywołały potrzebę książki, któraby, zamknięta w szczupłych ramach, zawierała to wszystko, co Izraelicie z dziedziny jego religii wiedzieć należy.

Odpowiadając życzeniu niektórych ojców rodzin, ułożyłem obecną książeczkę, przy pisaniu któréj uobecniłem sobie uczniów b. Szkoły Rabinów, do których przez lat 30 w tym tonie przemawiałem.

Wiem, iż jedni, mając w pamięci 613 przepisów, przez R. Samlui wspomnionych, a przez następnych rabinów obliczonych, znajdą książeczkę tę za szczupłą i niedostateczną; drudzy zaś, poprzestając na tem jednem pra-

widle religijnem, przez proroka Habakuka głoszonem: „Sprawiedliwy w swojéj wierze żyje“ (Hab. 2, 4), dziełko to uważać będą za zbyt obszerne i rozgałęzione. Wszakże starałem się utworzyć całość i dać dziecku i nieświadomemu jasne wyobrażenie o zasadach naszéj religii, a głównie o prawidłach moralności i cnoty, przez tęż religię postanowionych.

Dla uzupełnienia też całości zamieściłem i 13 artykułów wiary wedle układu Majmonidesa, podług wzoru w rytuale przyjętego,—lubo artykuły te nie zyskały uznania późniejszych teologów. Zresztą, artykuły te są więcéj zewnętrznemi cechami zakonu niż wynikiem jego ducha. Powstały one w czasie gdy potrzeba wymagała bliższego określenia różnicy między tą religią a innemi wyznaniami. Prawda ta jest tak jasną, iż nie potrzebuje dowodów.

Za przewodnika w niniejszéj pracy posłużyły mi dzieła nowoczesnych przewodników duchowych za granicą, jako łączących religię z oświatą.—Kończę słowami Psalmisty: „Oby Bóg znalazł w nas upodobanie, oby dzieło rąk naszych posłużyło ku pożytkowi“ (Psalm 90, 17).

Warszawa w Grudniu 1871 r.

Izaak Kramstück.

1. Pytanie: Co jest Religia?

Odpowiedź. Religia jest to poznawanie Boga, oddawanie Jemu czci podług pewnych, przez wszystkich wyznawców przyjętych zasad; oraz zbadanie woli Boga, celem zastosowania się do téjże woli w życiu i w postępowaniu naszem.

2. P. Co nas przekonywa o istności Boga?

O. Pierwotni ludzie mogli o istności Boga mieć wyobrażenie tylko z widomego świata,—stworzona przyroda przekonywała ich o bytności jéj Stwórcy. Że zaś rozum ludzki jest za słaby i niedołężny, aby sam przez się zdołał jasno pojąć Istotę Boga, Jego szczytne przymioty i Jego wolę, przeto też pierwotni ludzie wpadali w bałwochwalstwo. Dla tego Bóg sam się objawił i oznajmił ludziom, jak Jego czcić i jak postępować mają, aby sobie zapewnić doczesną i wieczną szczęśliwość.

3. P. Czy wszyscy ludzie jednę mają objawioną Religię?

O. Nie wszyscy ludzie w jednakowy sposób cześć Bogu oddają, czyli nie wszyscy jednę mają Religię. Różność ta pochodzi z rozmaitego sposobu pojmowania i tłomaczenia objawionego słowa Bożego.

4. P. Którą ty wyznajesz Religię?

O. Ja wyznaję Religię Mojżeszową, to jest tę, którą Bóg objawił moim przodkom na górze Synaj przez Mojżesza, uzupełnioną następnie przez Proroków, a późniéj wytłomaczoną i objaśnioną przez mędrców, nauczycieli narodu.

5. P. Jak nazywamy księgę, zawierającą Religię Mojżeszową?

O. Księga, zawierająca Religię Mojżeszową, nazywa się Biblia albo Pismo Święte.

6. P. Jakie są główne zasady Religii Mojżeszowéj?

O. Wyznawca Religii Mojżeszowéj powinien wierzyć:

1-e. Że jest jeden i jedyny Bóg, który świat stworzył, utrzymuje go i nim rządzi.

2-e. Że ten Bóg objawił Swoję wolę mężom pobożnym, przez Siebie natchnionym, prorokami zwanym, dla oznajmienia jéj światu.

3-e. Że dusza człowieka jest nieśmiertelną, t. j. po śmierci ciała taż dusza wraca do Boga, od którego pochodzi, i tam odbiera karę lub nagrodę, stosownie do tego, jakie było postępowanie człowieka za życia.

O Bogu, Jego Istocie i przymiotach.

7. P. Czy P. Św. uczy nas, że Bóg jest stwórcą świata?

O. Cała osnowa P. Św. przekonywa nas, że Bóg wszechmądrością Swoją cały świat z niczego wyprowadził, że utrzymuje go i nim rządzi. Pierwsze słowa P. Św. brzmią:

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ׃

Na początku stworzył Bóg niebo i ziemię (1 ks. M. 1, 1).

Salomon mówi:

יְיָ בְּחָכְמָה יָסַד אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה׃

Bóg mądrością ustalił ziemię, wyprężył niebiosa rozumem (Pr. Sal. 3, 19).

W Izajaszu czytamy:

שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֵלֶּה הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא מֵרֹב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ אִישׁ לֹא נֶעְדָּר׃

Wznieście w górę swe oczy i patrzcie, któż owe stworzył? On, który te zastępy liczbą wyprowadza, który wszystkie imieniem mianuje, przed Nim, Wszechmocnym i Wszechmogącym, żadne utajonem nie zostaje (40, 26).

8. P. Jakie podług P. Św. są przymioty Boga?

O. P. Św. nas uczy, że Bog jest Jedyny, Wiekuisty, Niecielesny, wszędzie obecny, Najdobrotliwszy, wszystko wiedzący, Wszechmądry, Najświętszy, Najsprawiedliwszy, Najlitościwszy, i że Swoją opatrznością ogarnia wszechświat w ogóle a każdego człowieka w szczególności.

9. P. Jak dzielimy te przymioty Boga odnośnie do pojęcia rozumu ludzkiego?

O. W tym względzie przymioty Boga są dwojakiego rodzaju: 1-e, nadnaturalne, i 2-e, moralne. Do pierwszych liczą się: Jedność, Wiekuistość, Niecielesność, Wszędobytność, Wszechwiadomość i Opatrzność. Do drugich czyli moralnych należą: Wszechmądrość, Świętość, Wszechdobrotliwość, Sprawiedliwość i Litościwość.

Pierwsze są niedostępne dla rozumu ludzkiego.

כְּבוֹד אֱלֹהִים הַסְתֵּר דָּבָר׃

Co do majestatu Boskiego—ta rzecz jest utajoną (Pr. Sal. 25, 2).

Drugie zaś obowiązują nas do naśladowania Boga w tych Jego przymiotach.

אַחֲרֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ׃

Za Bogiem Waszym postępować będziecie (5 ks. M. 13, 5).

10. P. Cóż to znaczy: Bóg jest jedyny?

O. Bóg jest jedyny, znaczy, że tylko jeden jest Bóg i że nie masz innego Boga oprócz Niego. Wyznanie wiary Izraelity brzmi:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד׃

Słuchaj Izraelu, przedwieczny Bóg nasz jedynym jest Bogiem (5 ks. M. 6, 4).

Sam Bóg oznajmił:

רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי׃

Przekonajcież się teraz, że Ja, Ja tylko jestem, że nie masz innego Boga przy Mnie (tamże 23, 39).

11. P. Na jakiż wniosek naprowadza nas przekonanie o jedyności Boga?

O. Przekonanie że tylko jeden jest Bóg, jeden stwórca wszechświata, naprowadza nas na tę błogą myśl, że wszyscy ludzie na świecie stanowią jakby jednę familię, jako dzieci jednego ojca, jako twory jednego stwórcy. Wszystkich zatem, jako braci naszych, kochać i do ich dobra przykładać się winniśmy. Prorok Malachi, do téj miłości braterskiéj, wzywa nas słowami:

הֲלוֹא אָב אֶחָד לְכֻלָּנוּ הֲלוֹא אֵל אֶחָד בְּרָאָנוּ מַדּוּעַ נִבְגַּד
אִישׁ בְּאָחִיו לְחַלֵּל בְּרִית אֲבֹתֵינוּ׃

Ażaliż nie wszyscy jednego mamy Ojca? ażaliż nie jeden Bóg nas stworzył? czemuż brat ma się przeniewierzyć bratu i przez to przymierze pierwotnych naszych rodziców gwałcić? (2, 10).

12. P. Co znaczy: Bóg jest Wiekuisty?

O. Bóg jest Wiekuisty, to znaczy, że nie miał po-

czątku i końca mieć nie będzie, że Jego Istota nie jest zawisłą od czasu i nie ulega zmianie. Mojżesz w swojéj modlitwie mówi:

בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה אֵל׃

Zanim góry zostały porodzone, zanim zdziałane były ziemia i wszechświat, od wieczności do wieczności Tyś jest Bogiem (Psalm 90, 2).

Przez ostatniego z proroków objawia Bóg:

אֲנִי יְיָ לֹא שָׁנִיתִי׃

Ja Bóg jestem niezmiennym (Mal. 13, 6).

13. P. Jaką czerpiemy naukę z przekonania o wieczności Bożéj?

O. Z wiadomości, że Bóg jest wiecznym, czerpiemy tę naukę, że powinniśmy zaufać samemu tylko Bogu, nie zaś żadnéj innéj istocie, gdyż ta jako znikoma ograniczoną jest w bycie swoim. Psalmista nas uczy:

אַל תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן אָדָם שֶׁאֵין לוֹ תְּשׁוּעָה׃ תֵּצֵא רוּחוֹ יָשָׁב לְאַדְמָתוֹ׃

Nie spuszczajcie się na możnych, na człowieka, albowiem u niego nie masz pomocy; gdy wyjdzie jego duch, powróci on do ziemi swojéj (146, 3).

אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל יְיָ אֱלֹהָיו׃ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם׃

Szczęśliwy, kto u Boga Jakóba szuka pomocy, kto ma swą nadzieję w Wiekuistym, Bogu swoim, w Tym, który stworzył niebo i ziemię, morza ze wszystkiem co je wypełnia; albowiem on przechowuje prawdę na wieki (tamże 5, 6).

14. P. Co to znaczy: Bóg jest Istotą duchową?

P. Bóg jest Istotą duchową, to znaczy, że Bóg nie jest ciałem ani ulega tym przypadłościom, którym ciała ulegają,—nie jest ograniczony przez miejsce i czas. W księdze Joba czytamy:

הֵן יַעֲבֹר עָלַי וְלֹא אֶרְאֶה וַיַּחֲלֹף וְלֹא אָבִין לוֹ :

Przedemną On jest, ja Jego nie widzę, On się objawia, ja Go nie pojmuję (9, 11).

15. P. Jakaż wypływa dla nas nauka z przekonania o duchowości Bożéj?

O. Przekonanie o duchowości i niecielesności Istoty Bożéj naucza nas, że nie możemy Boga pojąć naszemi zmysłami i że nie powinniśmy sobie Boga wyobrazić, pod jakąkolwiekbądź postacią.

Mojżesz do całego ludu obecnego objawieniu Bożemu przemówił:

וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה בְּיוֹם דִּבֶּר יְיָ אֲלֵיכֶם בְּחֹרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ :

Strzeżcie się bardzo (ażebyście sobie Boga nie wyobrażali pod postacią), idzie albowiem o duszę waszą, gdyżeście nie widzieli żadnéj postaci w dniu, kiedy Bóg do was przemawiał na górze Horeb z pośród ognia (5 ks. M. 4, 15).

16. P. Jakże mamy pojmować te miejsca w Biblii, które o Bogu cieleśnie się wyrażają?

O. Miejsca te mamy pojmować jako przenośnie, do ludzi powiedziane, a zatem też w ludzkiéj mowie musiały być wyrażone, ażeby przez ludzi pojmowane być mogły, np:

עֵינֵי יְיָ אֶל צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל שַׁוְעָתָם :

Oko Boskie spogląda na sprawiedliwych, a Jego ucho wysłuchuje ich modły (Ps. 34, 16),—to oznacza Opatrzność Boską i Jego Opiekę.

יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל׃

Prawica Boska bohaterstwo wykonywa (tamże 118, 15)—to oznacza Wszechmoc Boską. W ten sposób winniśmy pojmować wszystkie tym podobne wyrażenia o Bogu, w Biblii napotykane.

17. P. Co znaczy wszędobytność Boga?

O. Bóg jest wszędzie obecnym, to znaczy: Bóg jest w niebie i na ziemi, wypełnia wszechświat cały; nie masz miejsca gdzieby Istota Boża nie przebywała i nie działała. Przez Izajasza objawia Bóg:

אִם יִסָּתֵר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאֻם יְיָ הֲלֹא
אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא נְאֻם יְיָ׃

Możeżli człowiek tak skrycie się utaić, ażebym go Ja nie widział? rzecze Bóg, ażaliż Ja nie wypełniam nieba i ziemi? rzecze Bóg (Jer. 23, 24).

18. P. Jaka dla nas wypływa nauka z przekonania o wszędobytności Boga?

O. Wiadomość o wszędobytności Boga naucza nas:

1-e. Że w każdem miejscu możemy Bogu nasze modły zasyłać, jak nas Psalmista naucza:

קָרוֹב יְיָ לְכָל קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶּאֱמֶת׃

Blizkim jest Bóg tym wszystkim, którzy go wzywają z prawdą (145, 18).— Naucza nas

2-e. Że w każdem miejscu powinniśmy się wystrzegać złego czynu, dla tego że Bóg wszędzie jest obecnym i wszystko widzi.

Tenże sam Psalmista mówi:

אָנָה אֵלֵךְ מֵרוּחֶךָ וְאָנָה מִפָּנֶיךָ אֶבְרָח: אִם אֶסַּק שָׁמַיִם שָׁם אָתָּה וַאַצִּיעָה שְׁאוֹל הִנֶּךָּ: אֶשָּׂא כַנְפֵי שָׁחַר אֶשְׁכְּנָה בְּאַחֲרִית יָם: גַּם שָׁם יָדְךָ תַנְחֵנִי וְתאֹחֲזֵנִי יְמִינֶךָ:

Dokądbym uszedł przed Twym Duchem? Gdzieżbym się schronił przed Twem Obliczem? Gdybym wstąpił w niebo, tam Ty jesteś, a jeślibym sobie uścielił w głębi ziemi, i tam Ty przebywasz. Gdybym się wzniósł skrzydłami zorzy, gdybym przemieszkiwał w ostatnim krańcu morza,—i tamby mną kierowała Twoja ręka, uchwyciłaby Twoja prawica (139, 7—10).

19. P. Jak określisz dobroć Boga?

O. Bóg jest najdobrotliwszym, to znaczy: że obdarza wszelkie istoty Swoją dobrocią, obsypuje je darami Swojéj łaski i przygotowuje każdemu stworzeniu to, co do utrzymania jego bytu i jego szczęścia jest potrzebnem. Dawid mówi:

טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו:

Bóg dobrym jest dla każdego, a Jego miłosierdzie ogarnia wszystkie Jego twory (Ps. 145, 9).

Szczególniéj dobrotliwym i łaskawym okazuje się Bóg dla człowieka; obdarzył go albowiem nietylko szczęściem na ziemi, ale nadto jeszcze, za pośrednictwem Religii objawionéj, uczynił go sposobnym do pozyskania sobie szczęśliwości wiecznéj dla duszy.

Pobożny Job mówi:

חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי וּפְקֻדָּתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי:

Za życia Tyś mnie łaską obdarzył, a Twoje przykazy ochraniają moję duszę (10, 12).

20. P. Jakaż wypływa dla nas nauka z przekonania o dobrotliwości Bożéj?

O. Wiadomość o dobroci Bożéj uczy nas, ażebyśmy Boga w tym przymiocie naśladowali, ażebyśmy, ile możności naszéj, przykładali się do dobra wszystkich jestestw, a nadewszystko do szczęścia ludzi, jako naszych bliźnich, naszych braci.

21. P. Jak określisz Wszechmoc Boga?

O. Bóg jest Wszechmocnym, to znaczy: Bóg wszystko uczynić może, co chce, jest nieograniczonym w sile i mocy. Tę Swoję Wszechmoć głównie okazał, stworzywszy wszechświat z niczego.

Nechemiasz w swojéj modlitwie mówi:

אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם
וְכָל צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם
וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים׃

Ty sam tylko jesteś Bogiem, Tyś uczynił nieba, niebiosa niebios ze wszystkiemi ich zastępami, ziemię ze wszystkiem co się na niéj znajduje, morza ze wszystkiem co je wypełnia, i Ty wszystkich ożywiasz. Tobie zastępy niebios cześć składają (Nech. 9. 6).

22. P. Jakie w nas uczucie budzi myśl o wszechmocy Bożéj?

O. Przekonanie o Wszechmocy Bożéj budzi w nas cześć i bojaźń dla Niego, oraz posłuszeństwo dla Jego woli i przykazań.

Jozue do ludu Izraelskiego przemawia:

וְעַתָּה יִרְאוּ אֶת יְיָ וְעִבְדוּ אֹתוֹ בְתָמִים וּבֶאֱמֶת׃

Otóż więc, obawiajcie się Boga i służcie Jemu, z całego serca i z prawdą (24, 14).

23. P. Jak określisz wszechwiedzę Boga?

O. Bóg jest Wszechwiedzący, to znaczy: Bóg wie wszystko co się działo od początku świata i co się dziać będzie do jego końca. Nic przed Nim nie jest utajonem; zna On również najskrytsze myśli człowieka.

Psalmista mówi:

יְיָ חְקַרְתַּנִי וַתֵּדָע אַתָּה לֵרַעִי מֵרָחוֹק: כִּי אֵין מִלָּה בִּלְשׁוֹנִי
הֵן יְיָ יָדַעְתָּ כֻּלָּהּ:

Boże, Ty mnie przenikasz i znasz; pojmujesz moje myśli, gdy te ledwie we mnie powstają. Zanim słowo mam w ustach, już Ty je Boże w zupełności poznałeś (139, 1, 4).

24. P. Jaką w nas myśl budzi przekonanie o wszechwiedzy Boga?

O. Przekonanie, że Bóg wszystko wie, ostrzega nas, ażebyśmy się nie dopuścili występku także i w skrytości, ażebyśmy się wystrzegali nawet grzesznych myśli. Mędzec mówi:

הֲלֹא תֹכֵן לִבּוֹת הוּא יָבִין וְנֹצֵר נַפְשְׁךָ הוּא יֵדָע וְהֵשִׁיב
לְאָדָם כְּפָעֳלוֹ:

Zaprawdę, Ten który serca waży, On pojmuje. Ten, który strzeże twoję duszę, On wszystko wie, i wynagradza człowieka stosownie do jego postępowania (Pr. Sal. 24, 12).

25. P. Jak określisz wszechmądrość Boga?

O. Bóg jest wszechmądrym, to znaczy, że wszystko działa zgodnie z najwyższą mądrością, wszystkiem kieruje, prowadzi wszystko do najlepszego celu, i ku temu wybiera najstosowniejsze środki. Mędrzec mówi:

יְיָ בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה :

Bóg mądrością ustalił ziemię, wyprężył niebiosa rozumem (Pr. Sal. 3, 19).

26. P. Jaką dla das ma naukę wiadomość o wszechmądrości Bożéj?

O. Wiadomość o wszechmądrości Bożéj uczy nas, ażebyśmy Boga w tym Jego przymiocie naśladowali, t. j. ażebyśmy się starali, o ile na to ograniczona możność człowieka dozwala, przez objaśnienie naszego umysłu, przez nabywanie coraz więcéj nauki i wiadomości, stać się coraz mędrszymi i rozumniejszymi

Salomon mówi:

אַשְׁרֵי אָדָם מָצָא חָכְמָה וְאָדָם יָפִיק תְּבוּנָה :

Szczęśliwy człowiek, który znalazł mądrość, który sobie przyswoił rozum (Pr. Sal. 3, 13).

27. P. Jak określisz Świętość Bożą?

O. Bóg jest najświętszym, to znaczy: Bóg miłuje cnotę i wszystko to, co jest dobrem i sprawiedliwem, a brzydzi się występkiem, złem i niesprawiedliwością.

Prorok Habakuk o Bogu mówi:

טְהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת רָע וְהַבִּיט אֶל עָמָל לֹא תוּכָל :

Twoje oczy są czyste, Ty nie możesz patrzeć na złe, ani widzieć niesprawiedliwości (1, 13).

Aniołowie głoszą:

קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ :

Świętym, Świętym, Świętym jest Pan zastępów, cały świat jest pełnym Jego wspaniałości (Iz. 6, 3).

28. P. Jaką dla nas ma naukę wiadomość o świętości Bożéj?

O. Wiadomość że Bóg jest świętym uczy nas,

ażebyśmy Boga w téj mierze naśladowali, t.j. ażebyśmy się starali przyswoić sobie zamiłowanie cnoty, oraz łatwość w wykonywaniu dobrego i unikaniu złego. Sam Bóg nas do tego wzywa, gdy nam przez Mojżesza nakazuje:

קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם׃

Bądźcie świętymi, albowiem świętym jestem Ja, Przedwieczny Bóg wasz (3 k. M. 19, 2).

29. P. Jak określisz sprawiedliwość Bożą?

O. Bóg jest najsprawiedliwszym, to znaczy: Bóg wynagradza za dobre, a karze za złe czyny i postępki. Jo: הַאֵל יַעֲוֹת מִשְׁפָּט וְאִם שַׁדַּי יְעַוֵּת צֶדֶק׃ הַאֵל יַעֲוֹת מִשְׁפָּט וְאִם שַׁדַּי יְעַוֵּת צֶדֶק׃

Ażaliż Bóg wykrzywia sprawiedliwość, ażaliż Wszechmogący wykrzywia prawość? (8, 3).

Mojżesz w ostatniéj swojéj pieśni mówi:

הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט, אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא׃

Wieczna Opoka, Bóg, Jego czyny są niechybne, wszystkie Jego postępowania są ściśle osądzone. On jest Bogiem wierności, a nie krzywdy, On jest prawym i sprawiedliwym (5 k. M. 32, 4).

30. P. Jaką ma dla nas naukę wiadomość o sprawiedliwości Bożéj?

O. Wiadomość że Bóg jest sprawiedliwym, uczy nas, ażebyśmy bez szemrania przyjmowali wszelką dolegliwość, która nas w życiu spotyka, w przekonaniu iż takowa jest albo zasłużoną karą za nasze niecne postępowanie, albo napominaniem ojcowskiem, po którem Bóg łaską Swoją nas obdarzy.

Nechemiasz w swojéj modlitwie mówi:

וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ׃

Sprawiedliwym Ty jesteś we wszystkiem co nas spotkało, albowiem Tyś uczynił zgodnie z prawdą— wszakżeśmy grzeszyli (9, 33). Salomon uczy:

מוּסַר יְיָ בְּנִי אַל תִּמְאָס וְאַל תָּקֹץ בְּתוֹכַחְתּוֹ׃ כִּי אֶת אֲשֶׁר יְאַהֵב יְיָ יוֹכִיחַ וּכְאָב אֶת בֵּן יִרְצֶה׃

Napominaniem Bożem, Synu mój, nie pogardzaj, i nie szemraj, gdy On karci; albowiem kogo Bóg miłuje tego karci, a jak ojciec syna, tak go łaską obdarzy (Pr. 3, 11, 12).

31. P. Jak określisz opatrzność Boską?

O. Opatrzność Boża to znaczy: że Bóg świat utrzymuje i rządzi nim. Nie masz na świecie nic przypadkowego, wszystko dzieje się za wolą i zrządzeniem Bożem. Chana w dziękczynnéj swojéj modlitwie mówi:

יְיָ מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל׃ יְיָ מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר מַשְׁפִּיל אַף מְרוֹמֵם׃

Bóg daje życie i odbiera, wtrąca w otchłań i wyprowadza, Bóg czyni biednym i wzbogaca, poniża i wywyższa (1 k. S. 2, 6).

32. P. Jaka wypływa dla nas nauka z przekonania o opatrzności Bożéj?

O. Przekonanie że wszystko od Boga pochodzi daje nam tę naukę, iż powinniśmy Go chwalić i dziękować Jemu za wszelką zsyłaną nam pomyślność. W dopuszczonéj zaś na nas dolegliwości, mamy błagać Boga o pomoc i ulżenie cierpienia. Dawid mówi:

הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

Wojewódzka Biblioteka Publ. Nr I-1641862 LUBLIN im. H. Łopacińskiego
Woj. Biblioteka Publ. Nr ..... LUBLIN im. H. Łopacińskiego

Chwalcież Boga, albowiem On dobrotliwy, gdyż na wieki trwa Jego łaska (Ps. 118, 1).

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ׃

Gdy jestem w ciasnocie, błagam Boga, a On mnie wysłuchuje i rozprzestrzenia (tamże 118, 5).

33. P. Jak określisz litościwość Bożą?

O. Bóg jest najlitościwszym, to znaczy: Bóg odpuszcza grzechy człowiekowi, jeśli ten serdeczny okazuje żal i uroczyste czyni postanowienie niepopełniania ich więcéj, a przytem błaga Boga o odpuszczenie. Psalmista o Bogu mówi:

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית׃

On jest litościwym, odpuszcza grzechy i nie niszczy (grzesznika) (78, 38).

34. P. Jaka wypływa dla nas nauka z przekonania o litości Bożéj?

O. Przekonanie, że Bóg odpuszcza grzechy żałującemu i skruchą przejętemu człowiekowi, daje nam możność oczyszczenia się z grzechów przed Bogiem popełnionych, a to przez skruchę, żal i modlitwę, a przedewszystkiem przez silne postanowienie, iż ich więcéj popełniać nie będziemy. Tak Psalmista błagał Boga: חַטָּאתִי אוֹדִיעֲךָ וַעֲוֹנִי לֹא כִסִּיתִי. אָמַרְתִּי אוֹדֶה עָלַי פְּשָׁעַי לַיְיָ וְאַתָּה נָשָׂאתָ עֲוֹן חַטָּאתִי סֶלָה׃

Moje grzechy wyjawiam Tobie i moich przewinień nie zataję. Postanowiłem wyznać moje występki przed Bogiem popełnione, a Ty odpuścisz przewinienia i grzechy moje na wieki (32, 5).

35. P. Co oznacza ten dodatek: oczyszczenie się z grzechów „przed Bogiem popełnionych?“

O. Ten dodatek naucza nas, że właśnie tylko za

takie grzechy człowiek za pomocą skruchy może uzyskać odpuszczenie. Przewinienia zaś, którego się człowiek przeciw człowiekowi dopuścił, Bóg nie wybacza, aż wyrządzoną bliźniemu krzywdę wynagrodzi i z nim się pojedna. Przez Izajasza Bóg objawia:

וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי תַרְבּוּ תְפִלָּה
אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ: רַחֲצוּ הִזַּכּוּ הָסִירוּ רֹעַ
מַעַלְלֵיכֶם מִנֶּגֶד עֵינָי חִדְלוּ הָרֵעַ: לִמְדוּ הֵיטֵב דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט
אַשְּׁרוּ חָמוֹץ שִׁפְטוּ יָתוֹם רִיבוּ אַלְמָנָה: לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה
יֹאמַר יְיָ אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אִם יַאְדִּימוּ
כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ:

Gdy swoje ręce ku Mnie wyciągacie, Ja swe oczy od was odwrócę, a choćbyście jak najwięcéj modlitw do Mnie zanosili, Ja ich nie usłucham, dopóki wasze ręce krwią są zapełnione. Umyjcie i oczyśćcie się, oddalcie złe wasze czyny z przed oczu Moich, przestańcie krzywdzić, przywykajcie do dobrych czynów, ubiegajcie się o wymierzanie sprawiedliwości, wspomagajcie uciskanego, sądźcie sprawiedliwie sprawę sieroty, stawajcie w obronie wdowy. Wówczas dopiero stawajcie przedemną, a będziem sądzić, rzecze Bóg; wówczas choćby wasze grzechy były jak szkarłat, zbieleją jak śnieg, choćby czerwone jak czerwiec, jak wełna białemi się okażą (1, 15—18).

O objawieniu Bożem.

36. P. Co rozumiesz przez wyrażenie: Bóg się objawił?

O. Bóg się objawił, to znaczy: Bóg dał poznać

Swoję Istotę i Swoję wolę mężom przez Siebie wybranym i natchnionym, dla oznajmienia téj nauki wszystkim ludziom, a w szczególności Swojemu narodowi. Mężowie ci nazwani są Prorokami.

Przez Mojżesza objawia Bóg Izraelitom:

נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקֶּרֶב אֲחֵיהֶם כָּמוֹךָ וְנָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיו וְדִבֶּר אֲלֵיהֶם אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּנּוּ׃

Proroka powołam dla nich z pośród ich braci, takiego jakim ty jesteś, a włożę Moje słowa w jego usta, a on im opowie wszystko, co Ja jemu przykażę (5 k. M. 18, 18).

Objawienia te, przez proroków napisane, stanowią właśnie Biblię czyli Pismo święte, nazywane po hebrajsku תנ"ך, t. j. skrócenie, czyli pierwsze litery, wyrazów תורה נביאים כתובים.

37. P. Czyli oprócz P. św. posiadamy jeszcze jakie księgi religijne?

O. Mojżesz, ogłaszając ludowi Izraelskiemu przykazy, zakazy i przepisy odebrane od Boga, udzielił zarazem, wybranym na ten cel osobom, tłomaczenie i objaśnienie tych rozporządzeń. To ustne objaśnienie oddziedziczył w zupełności Jozue, który podał je starcom swojego pokolenia. Od tychże przeszło do proroków. Prorocy podali te ustne objaśnienia mężom wielkiego zgromadzenia, t. j. znakomitym uczonym i pobożnym ludziom, żyjącym za czasów Ezdrasza, którzy je upowszechnili w narodzie. W końcu podania te zebrane i napisane zostały przez Rabi Jehudę Hanasy, świętym zwanego.

Dzieło przez niego ułożone składa się z 6-iu tomów i nosi nazwę „Miszna.“

W późniejszym czasie księgę tę uzupełnili dwaj znakomici Teologowie: Rawina i Rabi Aszy, objaśnieniem czyli komentarzem, który nazwali *Gemara*. Całe to dzielo, t. j. Miszna wraz z Gemarą, nosi nazwę Talmudu Babilońskiego, od miejsca, w którem ta nauka ułożoną została, oraz dla odróżnienia od podobnéj księgi w Jerozolimie ułożonéj, która nosi nazwę Talmudu Jerozolimskiego.

38. P. Jakież ma dla nas znaczenie talmud?

Talmud, nazwany jeszcze תורה שבעל פה *zakonem ustnym*, z powodu że z ustnego podania został ułożony, uzupełnia P. Św., objaśniając, jak obrzędy i przepisy, krótko albo nie dosyć wyraźnie w Biblii podane, wykonywane być mają. Tak, podług przepisów talmudu odbywają się np. obrzędy ślubu, które w samej Biblii nie są określone.—P. Św. nakazuje nam

וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר׃

A weźmiecie sobie w pierwszym dniu (Świąt Palmowych) owoc piękny z drzewa, lecz nie podaje jaki to ma być owoc, talmud dopiero ten owoc bliżéj określa. Tak samo się rzecz ma co do wielu innych przykazań i rozporządzeń Bożych w P. Św. podanych.—Talmud więc jest dla nas tłomaczeniem i objaśnieniem przykazań P. Św.

39. P. Jak dzielimy P. Św.?

O. Biblia, co do treści dzieli się na trzy części, t. j. תורה nauka czyli pięć ksiąg Mojżeszowych, נביאים Prorocy i כתובים Pisma. W szczególności zaś Biblia składa się z 24 ksiąg, a mianowicie: תורה pięć ksiąg Mojżesza, z których każda za osobną liczoną bywa. נביאים Prorocy, dzielą się na נביאים ראשונים dzieła pierwszych

proroków i נביאים אחרונים dzieła ostatnich proroków. Do tamtych należą: Jozue, Sędziowie, dwie księgi Samuela i dwie księgi Królów. Dzieła ostatnich proroków są: Izajasz, Jeremiasz, Ezechiel i księga dwunastu pomniejszych proroków, których imiona są: Hozea, Joel, Amos, Obadia, Jona, Micha, Nachum, Habakuk, Cefania, Chagi, Zecharya i Malachi. כתובים Do pism liczą się: Psalmy, Przysłowia, Jiob, Pieśń Pieśni, Ruth, Elegie Jeremiasza, Kaznodziejstwo Salomona, Estera, Daniel, Ezdrasz z Nechemiaszem i dwie księgi Dziejów.

40. P. Cóż te księgi w sobie zawierają?

O. Oprócz objawienia Bożego, oprócz praw, przepisów i przykazań religijnych, te księgi zawierają jeszcze historyą stworzenia świata, historyą ludu Izraelskiego, niektóre ustępy z dziejów pierwotnych, oraz sąsiadujących z Izraelitami narodów, nauki obyczajowe, modlitwy, hymny dziękczynne i pochwalne, przepowiednie, groźby, nadzieje i pocieszenia.

41. P. Któraż z tych ksiąg jest dla nas najważniejszą?

O. Jak Mojżesz był najznakomitszym z proroków, tak jego księga תורה jest najważniejszą z całego Pisma Świętego. Ona zawiera najwięcéj przykazań i zakazów dla ludu Izraelskiego, których główną treść stanowi 10 przykazań objawionych przez samego Boga naszym przodkom na górze Synaj. Malachi, ostatni z proroków, poleca nam:

זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְּחֹרֵב עַל כָּל יִשְׂרָאֵל חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים׃

Pamiętajcie naukę Mojżesza, sługi mojego, którą

poleciłem Jemu na górze Horeb dla całego Izraela, zawierającą prawa i przepisy (3. 22).

42. P. Jak brzmi pierwsze przykazanie?

O. Pierwsze przykazanie brzmi:

אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃

Jam Wiekuisty, Bóg twój, którym cię wywiódł z ziemi Egipskiéj z domu niewoli.

43. P. Co oznacza wyraz Wiekuisty?

O. Ten wyraz oznacza nam Boga, jako Istotę Najwyższą, bez początku i bez końca, oznacza Stwórcę i Rządcę wszechświata, który tem samem jest wszechwładnym panem swoich tworów i ma prawo domagania się po nich czci i posłuszeństwa.

Psalmista mówi:

לַיְיָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃

Bóg jest Panem ziemi i wszystkiego co ją zapełnia, jest Panem wszechświata i wszytkich jego mieszkańców (24, 1).

44. P. Co wyraża dalszy ciąg tego przykazania?

O. Wyraz אלהיך Bóg twój, wyraża szczególną łaskę, którą Bóg lud Izraelski obdarzył. W czasie kiedy wszyscy ludzie na ziemi, nie znając prawdziwego Boga, wpadali w coraz grubsze bałwochwalstwo, wtedy Bóg, ze wszystkich narodów, obrał naszych przodków, im się objawił, a za ich pośrednictwem dał się poznać światu. Wyrazy zaś: „którym cię wywiódł z ziemi Egipskiéj“ nauczają nas, że Bóg rządzi światem nietylko podług praw i prawideł przez Siebie ustanowio-

nych, ale i sposobem nadnaturalnym, t. j. kiedy tego uznaje potrzebę, może prawa przyrodzenia zmienić. O czem nas przekonywają cuda w Egipcie wykonane.

Do Abrahama rzekł Bóg:

הֲיִפָּלֵא מֵיְיָ דָּבָר.

Azaliż dla Boga jest coś niemożliwem (1 ks. M. 18, 14).

Całe pierwsze przykazanie stanowi jakby wstęp do wszystkich następnych przykazań i praw Bożych dla ludu Izraelskiego.

45. P. Jak brzmi drugie przykazanie?

O. Drugie przykazanie brzmi:

לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי: לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל בָּנִים עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי: וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי:

Nie będziesz miał bogów cudzych przed Mojem obliczem, nie uczynisz sobie bałwana ani żadnego obrazu tego, co jest na niebie wysoko, lub na ziemi nisko, albo w wodzie pod ziemią. Nie będziesz się im kłaniał, ani służby Bożéj oddawał, albowiem Ja Wiekuisty, Bóg twój, mocny, gorliwy, karcący za grzechy ojców, do trzeciego i czwartego pokolenia dzieci, które mnie nienawidzą, ale czyniący łaskę tysiącznemu pokoleniu tych, którzy Mnie miłują i strzegą przykazania Mojego.

46. P. Czegoż nas uczy to drugie przykazanie?

O. Drugie przykazanie zawiera przykaz i zakaz, a mianowicie: nakazuje nam wierzyć, że tylko jeden i jedyny jest Bóg, któremu służyć powinniśmy, któremu nasz byt, utrzymanie i szczęście nasze zawdzięczamy, i od którego jedynie i wyłącznie pomocy w niedoli możemy oczekiwać; zakazuje zaś nam przedstawienie sobie Boga, czysto Duchowego, pod jakąkolwiekbądź postacią. Do wiary w Jedynego Boga należy jeszcze zakaz wierzenia w wielobóstwo, w gusła i zabobony, jako przeciwne wierze w jedyność i wszechmoc Boga.

לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנְנוּ: אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֹבוֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים אַל תְּבַקְּשׁוּ לְטָמְאָה בָהֶם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

Nie zaufajcie zabobonnym przepowiedniom i nie wybierajcie dni. Nie zadawajcie się z wróżbitami, z trupiowieszczkami, ani z przepowiadaczami ze znaków niebieskich; unikajcie zanieczyszczenia się od nich. Ja Przedwieczny, Bóg wasz, to wam zakazuję (3 ks. M. 19, 27, 31).

47. P. Jak pojmujesz wyrazy: Bóg karze dzieci za grzechy ojców?

O. Tam jest dodany wyraz לשנאי, które Mnie nienawidzą. To znaczy: jeśli dzieci bezbożnych rodziców postępują śladem ojców swoich i też same grzechy, co oni, popełniają, w takim razie też dzieci cierpią zarazem za winę rodziców. Gdy zaś dzieci są cnotliwe, wówczas grzechy rodziców na nie nie spływają.

Prorok Ezechiel naucza:

וְהִנֵּה הוֹלִיד בֵּן וַיַּרְא אֶת כָּל חַטֹּאת אָבִיו אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּרְאָה וְלֹא יַעֲשֶׂה כָּהֵן: הוּא לֹא יָמוּת בַּעֲוֹן אָבִיו חָיֹה

הַנֶּפֶשׁ הַחַטָּאת הִיא תָּמוּת בֵּן לֹא יִשָּׂא בָּעָוֹן הָאָב וְאָב לֹא יִשָּׂא בָּעָוֹן הַבֵּן צְדָקַת הַצַּדִּיק עָלָיו תִּהְיֶה וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע עָלָיו תִּהְיֶה:

Jeśli syn bezbożnego człowieka widzi grzechy popełnione przez swego ojca, ale obawia się Boga i sam podobnych nie wykonywa, ten nie umrze za grzechy ojca, on żyć będzie. Osoba która grzeszy, ta umrze. Syn nie będzie cierpiał za grzechy ojca, ani ojciec cierpieć będzie za grzechy syna. Nagroda sprawiedliwego na niego spłynie i kara złoczyńcy na spłynie tegoż (18, 14; 17, 20).

48. P. Jak brzmi trzecie przykazanie?

O. Trzecie przykazanie brzmi:

לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְיָ אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא:

Nie będziesz wymawiał Imienia Wiekuistego Boga twojego nadaremnie, gdyż nie zostawi bezkarnie Wiekuisty tego, któryby Imię Jego nadaremnie wymówił.

49. P. Co nam nakazuje trzecie przykazanie?

O. Trzecie przykazanie nakazuje nam, ażebyśmy mieli najwyższą cześć dla Świętego Imienia Bożego, ażebyśmy częstem i bezmyślnem wymawianiem Imienia Bożego nie utracili czci i poważania dla tego najszczytniejszego i najświętszego wyrazu.

50. P. Kiedyż nam jest dozwolonem wymawianie Imienia Bożego?

O. Imię Boże, z należytą czcią i poszanowaniem, wymawiać nam wolno w modlitwie, przy czytaniu P. Św. i innych dzieł do Boga się odnoszących, przy nauce religii lub wykładzie nauki o tworach i dziełach Bożych.

Również dozwolonem nam jest wymówić Imię Boże, ako dowód prawdy, przy złożeniu przysięgi.

51. P. Cóż to jest przysięga?

O. Przysięga jest to uroczyste zapewnienie, że to co ustami wyrażamy jest zgodnem z naszem wewnętrznem przekonaniem. W dowód téj zgody myśli i słów naszych wzywamy Imię Boże na świadectwo.

Mojżesz nam nakazuje:

אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַּעֲבֹד וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ :

Przedwiecznego Boga twojego będziesz się obawiał, Jemu będziesz służył, przy Nim trwał, a na Imię Jego będziesz przysięgał (5 ks. M. 10, 20).

52. P. W jakim celu wzywamy Imię Boże przy złożeniu przysięgi?

O. Sam tylko Bóg jest wszechwiedzący, On tylko zna myśli człowieka. On też sam tylko może wiedzieć, o ile to, co przysięgą stwierdzamy, jest prawdą, albo o ile mamy szczery zamiar dotrzymania przyrzeczenia naszego. Nadto, Bóg jest sprawiedliwym Sędzią,—wzywaniem więc Jego Imienia poddajemy się zasłużonéj karze, jeśliby nasze wyrzeczenie było kłamliwe, albo gdybyśmy naszego przyrzeczenia dotrzymać nie postanowili.

53. P. W jakim wypadku wolno nam złożyć przysięgę?

O. Przysięgę tylko wówczas wolno nam złożyć, gdy od zwierzchności lub władzy jesteśmy wezwani, i gdy obok tego przekonani jesteśmy, że to, co przysięgą stwierdzić mamy, jest prawdą.

Prorok Jeremiasz powiada:

וְנִשְׁבַּעְתָּ חַי יְיָ בֶּאֱמֶת בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה׃

A będziesz przysięgał jako żyw Bóg tylko na prawdę, prawość i sprawiedliwość (4, 2).

54. P. Co jest krzywoprzysięztwo?

O. Krzywoprzysięztwo albo przysięga fałszywa jest wtedy, gdy wyrzeczenie, przysięgą stwierdzone, nie jest zgodne z prawdą, czyli z przekonaniem osoby, przysięgę wykonywającéj. Krzywoprzysięztwa Bóg nam wyraźnie zakazuje słowami:

וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ׃

Nie będziecie przysięgali na Moje Imię przy kłamstwie. Ja Wiekuisty (który tego nie ścierpię).

55. P. Iloraki grzech popełnia krzywoprzysiężca?

O. Krzywoprzysiężca popełnia potrójny grzech. Grzeszy 1⁰ przeciwko Bogu, urągając się z Jego wszechwiadomości i sprawiedliwości. Grzeszy 2⁰ przeciwko swojemu bliźniemu, wyrządzając temuż krzywdę albo urazę i oszukując zarazem zwierzchność, która jest ustanowioną do wymierzania sprawiedliwości na ziemi. W końcu krzywoprzysiężca grzeszy 3⁰ przeciw samemu sobie, kłócąc spokojność swojego sumienia, a tem samem nie może w czystości serca Boga o pomoc i opiekę błagać.

56. P. Ilorakiéj karze ulega krzywoprzysiężca?

O. Jak popełnił potrójny grzech, tak też potrójnéj ulega karze. Dosięgnie go kara, którą Bóg krzywoprzysiężcy zagroził:

הִנֵּאתִיהָ נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְלָנָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְכִלָּתְהוּ וְאֶת עֵצָיו וְאֶת אֲבָנָיו׃

Rzucam s
Pan zastępów
dom tego, któ
ga, przylgnie
z drzewem i l
Ściąga na
tego od Boga

A wypler

ת כָּל מְלַאכְתֶּךָ׃ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיְיָ
ךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ
ךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃
שֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ
הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
ל כֵּן בֵּרַךְ יְיָ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ׃

W końcu krzywoprzysiężca ukarany jeszcze zostaje własnem poniżeniem i wzgardą ludzi.

Salomon mówi:

בְּבוֹא רָשָׁע בָּא גַם בּוּז וְעִם קָלוֹן חֶרְפָּה׃

Gdy r zgarda wraz z lekceważeniem i wstydem (Pr. 18, 3).

בְּבוֹא רָשָׁע בָּא גַם בּוּז וְעִם קָלוֹן חֶרְפָּה׃

57. P. Jak brzmi czwarte przykazanie?

O. Czwarte przykazanie brzmi:

זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹה
וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ׃ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיְיָ
אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ
עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃
כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ
אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
עַל כֵּן בֵּרַךְ יְיָ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ׃

Pamiętaj o dniu odpoczynku, abyś go świętował. Przez sześć dni możesz robić i wykonywać wszelkie swoje dzieła. Ale dnia siódmego jest odpoczynek na

cześć Boga twojego: nie będziesz wykonywał żadnego dzieła, tak ty, jak i syn twój, córka twoja, sługa twój i służebnica twoja, oraz bydło twoje i cudzoziemiec, który przebywa w bramach twoich. Albowiem przez sześć dni uczynił Bóg niebo i ziemię ze wszystkiem co się w nich znajduje, a odpoczął dnia siódmego; przeto pobłogosławił Bóg dniowi siódmemu i poświęcił go.

58. P. Jaki ma dla nas cel święcenie dnia sabatu?

O. Główny powód, dla którego mamy obchodzić dzień siódmy odpoczynkiem, jest podany w tem właśnie przykazaniu: „albowiem przez sześć dni uczynił Bóg niebo i ziemię, a dnia siódmego odpoczął“. Dzień sabatu zatem przypomina nam zawsze Boga jako Stwórcę i Pana świata. Ten więc siódmy dzień, po sześciu dniach pracy i zajęcia czynnościami ziemskiemi, ma być poświęcony Bogu. W dniu sabatu mamy się zajmować tylko tem, co stanowi uszczęśliwienie naszéj duszy, uszlachetnienie naszéj wewnętrznéj, moralnéj istoty. Święcenie sabatu jest jednym ze środków, które nas do Boga zbliżają. W Izajaszu czytamy:

אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְיָ מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר : אָז תִּתְעַנַּג עַל יְיָ וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ :

Gdy w sobotę twoje nogi powściągniesz, nie będziesz wykonywał powszednich żądz twoich w Moim świętym dniu; gdy zamianujesz sabat rozkoszą duchową, poświęconą na cześć Boga, i będziesz go czcił zaniechaniem twoich żądań i próżnéj mowy,—wówczas znajdziesz roz-

kosz w Bogu, a Ja tobie dam owe szczytne uczucie, wyższe nad poziom ziemski (58, 13, 14).

59. P. Jakże mamy obchodzić dzień sabatu, ażeby ten cel osiągnąć?

O. W tym dniu powinniśmy więcéj aniżeli w dniach powszednich zajmować się modlitwą, rozmyślaniem o Bogu, o Jego dziełach i cudach, czytaniem Pisma św. i dzieł religijnych i moralnych, oraz zastanowieniem się nad sobą samym abyśmy poznali nasze wady i starali się z nas je wykorzenić, oraz brak cnót, o których przyswojenie dbać winniśmy. Tym sposobem staniemy się coraz lepszymi, wzniesiemy coraz wyżéj naszą godność moralną, pozbędziemy się coraz więcéj wad i chuci ziemskich.

Salomon mówi:

אֹרַח חַיִּים לְמַעְלָה לְמַשְׂכִּיל לְמַעַן סוּר מִשְּׁאוֹל מָטָּה׃

Kolej żywota jest w wysokości dla człowieka myślącego, aby unikać otchłani w padole (Pr. 15, 24).

60. P. Oprócz sabatu jakie mamy jeszcze dnie odpoczynku w roku?

O. Oprócz sabatu obchodzimy jeszcze święta nakazane nam w Biblii.

Pierwsze święto z kolei i znaczenia jest פסח *Pesach, święto przejścia*, także חג המצות *świętem niekiszonego chleba* zwane.

61. P. Jakie jest znaczenie tych nazw?

O. Pesach, od słowa פָּסַח *przejść* albo *omijać*, ztąd pochodzi, że w czasie ukarania pierworodnych synów Egipcyan śmiercią, Bóg omijał domy przez Izraelitów zamieszkałe. Na pamiątkę tego ocalenia pierworodnych Izraelitów, Bóg to święto mianował tą nazwą. Świę-

tem zaś niekiszonego chleba nazywa się dla tego, że przez ciąg trwania tego święta taki tylko chleb pożywamy, z wyłączeniem wszelkich w fermentacyą weszłych pokarmów i napojów, pochodzących ze zboża. Rozporządzenie to pokarmowe Bóg ustanowił na pamiątkę, że przodkowie nasi byli tak nagleni przez strachem przejętych Egipcyan do wyjścia z kraju, że nie zdołali sobie chleba w zapas przygotować i w drodze z zabranego ciasta niekiszonego piekli sobie placki.

62. P. Kiedy się to święto zaczyna i jak długo trwa?

O. Święto Pesach rozpoczyna się wieczorem z d. 14 na 15 miesiąca ניסן Nisan *) i trwa przez dni 8, t. j. do włącznie 22 t. m.; z tych ośmiu dni są tylko cztery właściwem świętem, a mianowicie dwa pierwsze i dwa ostatnie, cztery zaś dni środkowe obowiązują tylko co do przepisów pokarmowych, ale jest dozwolnem zajmowanie się w nich pracą konieczną.

63. P. Przez ile dni nakazuje nam Biblia obchodzić to święto?

O. Biblia zakreśla tylko siedm dni świąt niekiszonego chleba, a mianowicie tylko pierwszy i ostatni dzień jako właściwe święta, w których nie jest dozwolonem zajmowanie się pracą.

שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ : בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ :

---

*) Nazwa miesięcy:
ניסן Nisan, איר Ijor, סיון Sywan, תמוז Tamuz, אב Aw, אלול Elul, תשרי Tyszry, חשון Cheszwan, ככלו Kisław, טבת Tewas, שבט Szwat, אדר Adar. W latach przybyszowych trzynasty miesiąc: Adar szeni (drugi).

Przez siedm dni będziecie pożywać chleb niekiszony. Pierwszego dnia obchodzić będziecie święto i dnia siódmego obchodzić macie święto, żadnego dzieła pracy nie będziecie wykonywać (3 ks. M. 23, 7).

64. P. Czemuż my obchodzimy dni 8, a właściwego święta cztery?

O. Za czasów pobytu przodków naszych w Jerozolimie nie znano kalendarzy, nie obliczano jeszcze naprzód całorocznego czasu, ze wszystkiemi zmianami, świętami i uroczystościami, jak w następnych epokach. Ogłoszenie pierwszego dnia każdego miesiąca odbywało się w Jerozolinie przez Sanhedryn, na zasadzie wyrzeczenia wiarogodnych świadków, że widzieli nowy księżyc. Od daty tegoż ogłoszenia liczono dni miesiąca w Jerozolimie, a w właściwym dniu z kolei obchodzono święto. Mieszkańcy zaś odleglejszych od Jerozolimy okolic nie zawsze mogli odbierać w czasie właściwym wiadomość o ogłoszonym początku miesiąca. Ci więc liczyli czas podług obrotów księżyca. W takim stanie rzeczy zdarzyć się mogło, iż w saméj Jerozolimie o dzień późniéj od tamtych zaczęto liczyć miesiąc, a tem samem i właściwe swięto o dzień późniéj mógłoby wypaść. Dla tego mieszkańcy innych miejsc obchodzili dzień dodatkowy święta, ażeby je wspólnie z mieszkańcami Jerozolimy i zgodnie z rozporządzeniem Sanhedrynu święcić. Zwyczaj ten zachowuje się jeszcze dotychczas przez wszystkich Izraelitów po całéj kuli ziemskiéj zamieszkałych, wyjąwszy w Jerozolimie, gdzie święta podług przepisu Biblii, bez dni dodatkowych, obchodzone bywają. Dzień ten dodatkowy zachowuje się, i u innych świąt.

65. P. Jakie ma dla nas znaczenie święto Pesach?

O. To święto obchodzimy na pamiątkę cudow-

nego oswobodzenia przodków naszych z niewoli egipskiéj, dokąd jako jedna familia przybyli, a jako lud cały ztamtąd wyszli. Z tego też powodu opowiadaną bywa w gronie familii historya tego oswobodzenia w pierwszy i drugi wieczór święta, jak to nam jest zaleconem:

וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם :

A opowiesz swojemu synowi w tym dniu, mowiąc: Tyle dla mnie Bóg uczynił, gdym wyszedł z Egiptu (2 ks. M. 13, 8).

66. P. Jakie jest następne święto?

O. Następne jest חג השבועות *święto tygodni*, tak nazwane z powodu, że począwszy od drugiego dnia Pesachu, liczymy siedm tygodni, po upływie których, w dniach 6 i 7 miesiąca trzeciego czyli Sywan, toż święto obchodzimy.

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת : עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם : מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ :

A będziecie liczyć od drugiego dnia święta aż po koniec siódmego tygodnia pięćdziesiąt dni, a obchodzić macie święto; żadnego dzieła pracy nie będziecie wykonywać (3 ks. M. 23, 15).

67. P. Jakież ma dla nas znaczenie to święto?

O. Święto tygodni, zwane jeszcze זמן מתן תורתנו obchodzimy na pamiątkę objawienia zakonu Bożego, co właśnie w tym dniu miało miejsce. W nim to Bóg zawarł przymierze z ludem Izraelskim, podług słów Mojżesza:

יְיָ אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית בְּחֹרֵב : לֹא אֶת אֲבֹתֵינוּ כָּרַת יְיָ אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אִתָּנוּ אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֹּה הַיּוֹם כֻּלָּנוּ חַיִּים :

Przedwieczny Bóg nasz zawarł z nami przymierze na Horeb. Nietylko z naszymi przodkami zawarł Bóg to przymierze, ale i z nami, którzy dziś żyjemy (5 ks. M. 5, 2, 3).

68. P. Jaką jeszcze nazwę ma to święto?

O. To święto nazywa się jeszcze יום הבכורים *dniem Pierwiosnku*, z przyczyny że przodkowie nasi w Palestynie poświęcali Bogu ofiarę w świątyni z najwcześniéj dojrzałych owoców, podług przepisu:

וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה בִּכּוּרִים לַיְיָ :

A oddacie Bogu ofiarę ze świeżych owoców—jako pierwiosnek na cześć Boga twojego (3 ks. M. 23, 17, 18).

69. P. Jakie test następnie święto?

O. Następne święto jest ראש השנה *Dzień nowego roku*. Przypada ono w pierwszy i drugi dzień miesiąca Tyszry. Uroczystość ta nazwaną jeszcze יום הזכרון *Dniem rozpamiętywania*, a w Biblii יום תרועה *Dniem głosu surmowego*.

70. P. Jakie jest znaczenie tego święta?

O. Przy zmianie roku powinien człowiek wejść w siebie, obliczyć się z swojem sumieniem i zbadać stan swojéj moralności, aby postanowić poprawę, w czem uchybił w zeszłym roku. Ma oraz prosić Boga o pomyślność w roku nadchodzącym. Głosem surmy bywa Izraelita pobudzany do rozpamiętywania i do pojednania się z Bogiem.

וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ׃

Pierwszego dnia siódmego miesiąca będziecie mieli dzień odpoczynku, rozpamiętywania spowodowanego głosem surmy, oznaką święta (3 ks. M. 23, 24).

71. P. Po Nowym Roku jaka następuje uroczystość?

O. Dnia 10, tegoż miesiąca, przypada יום הכפורים *Dzień odpustu.* Obchodzimy go postem i błaganiem w Przybytku Bożym o odpuszczenie grzechów naszych. Przykazanie o tym dniu brzmi:

וְהָיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ׃

Niechaj to wam będzie wiecznem rozporządzeniem, w dniu dziesiątym siódmego miesiąca macie martwić wasze ciała, a żadnéj roboty nie będziecie wykonywać. Albowiem w tym dniu Bóg wam odpuści, aby was oczyścić ze wszystkich grzechów waszych; przed Bogiem oczyszczeni będziecie (3 ks. M. 16, 29, 30).

72. P. Co znaczy to zakończenie: *przed Bogiem oczyszczeni będziecie?*

O. To znaczy, że jak pokuta, tak i sądny dzień, może człowiekowi wyjednać tylko odpuszczenie grzechów przeciwko Bogu popełnionych. Krzywda zaś, bliźniemu wyrządzona, musi wprzódy być przez skrzywdzonego odpuszczoną, zanim przebaczenie przez Boga nastąpić może (Zob. 35).

73. P. Jakież jest następujące święto ?

O. Dnia 15 tegoż miesiąca Tyszry przypada חג הסכות *Święto namiotów*, trwające dni dziewięć. Z tych pierwsze dwa i ostatnie dwa dni są właściwem świętem, środkowe zaś 5 dni stanowią uroczystość, ale zajmowanie się w nich robotą jest dozwolonem. Obchodzimy to święto: 1° przez przesiadywanie w namiotach, podług przykazania:

בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים :

W namiotach przesiadywać będziecie przez siedm dni (3 ks. M. 23, 42); 2° przez wzięcie w czasie modlitwy czterech gatunków roślin, stosownie do przepisu:

וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וַעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים :

A weźmiecie sobie pierwszego dnia owoc kształtny z drzewa (Rajskie jabłko), gałązkę palmową, mirtę i witwinę i będziecie się radować przed Bogiem przez siedm dni (Tamże 23, 40).

74. P. Jakie jest znaczenie tego święta?

O. Przesiadywanie w namiotach ma nam przypominać cuda i dobrodziejstwa, które Bóg okazał naszym przodkom po wyprowadzeniu ich z Egiptu, jak zakończenie tego rozporządzenia właśnie brzmi:

לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם :

Ażeby wiedziały następne wasze pokolenia, żem dał namioty na mieszkania dzieciom Izraela, gdy je

z Egiptu wyprowadziłem, Ja Przedwieczny, Bóg wasz (Tamże 22, 43).

Przez wzięcie roślin mamy okazać naszą wdzięczność Bogu za zesłane błogosławieństwa na pola i ogrody, oraz wyrazić naszą radość z szczęśliwie ukończonego żniwa. Tak właśnie brzmi rozporządzenie tego święta:

אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאָסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ אֶת חַג יְיָ שִׁבְעַת יָמִים. וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם׃

Od piętnastego dnia siódmego miesiąca, gdy zbierzecie owoce ziemi, będziecie obchodzić święto na cześć Wiekuistego przez siedm dni,—a będziecie się radowali przed Bogiem waszym (Tamże 39, 40).

75. P. Gdy Święto namiotów i Palmowe zakreślone jest w Biblii tylko na dni siedm, a my obchodzimy je przez 9, jakież jest znaczenie ostatnich dwóch dni?

O. Ósmy dzień nakazany jest w Biblii słowami:

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם, וְעֶצֶרֶת הִוא כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃

Dzień ósmy niechaj dla was będzie ogłoszeniem święta, dodatkowym on jest, nie będziecie wykonywać żadnego dzieła pracy (Tamże 23, 36).

W tym dniu odprawiamy modlitwę dziękczynną Bogu za udzielanie deszczów w właściwym czasie; prosimy również o błogosławieństwo i obfitość w nadchodzącym roku.

Dziewiąty dzień tych świąt nazywa się שמחת תורה *Radość zakonu.* W tym albowiem dniu czytany bywa w Synagodze ostatni dział piątéj księgi Mojżesza,

z których na każdą sobotę w roku inny ustęp przypada. W tym więc dniu odczytanie téj księgi Bożéj zostaje ukończonem.

76. P. Jaka zachodzi różnica między obchodzeniem soboty a innych świąt?

O. W dniu Sabatu zabronionem jest wszelkie zajmowanie się jakąkolwiekbądź robotą. We święto zaś wolno zajmować się przygotowaniem pokarmów, jako to: gotowaniem, pieczeniem i t. p. podług wyraźnego przepisu:

אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם׃

Tylko co służy na pokarm wszelkiéj istocie, to wyłącznie przyrządzić sobie możecie (2 ks. M. 12, 16).

77. P. Oprócz tych świąt, jakież mamy uroczystości w roku?

O. Dnia 25 m. Kislew przypada חנוכה *uroczystość Poświęcenia*, która trwa dni 8. Obchodzoną bywa przez odmawianie dodatkowych, na ten cel przepisanych, modlitw; oraz przez palenie świec wieczorami, począwszy od jednéj, z dodawaniem każdego wieczora po jednéj aż do ośmiu.

78. P. Jakie jest znaczenie téj uroczystości?

O. Uroczystość ta obchodzoną bywa na pamiątkę oswobodzenia Izraelitów od prześladowania Syryjczyków. W walkach tych odznaczała się głównie, poświęceniem i odwagą, familia Machabejczyków. Nazwa חנוכה *poświęcenie* pochodzi od powtórnego oczyszczenia i poświęcenia świątyni Bożéj po znieważeniu jéj przez nieprzyjaciół. Wypadek ten miał miejsce r. ś. 3600.

79. P. Jaka jest następna uroczystość?

O. W dniach 14 i 15 m. Adar przypada פורים

uroczystość losowania. Tak nazwana w Biblii od losów ciągnionych przez Hamana dla wyboru dnia stosownego do szkodzenia Izraelitom.

Uroczystość ta obchodzoną bywa przez odczytanie w Synagodze księgi Estery, zawierającéj ocalenie naszych przodków, w kraju Perskim zamieszkałych, od zagłady przygotowanéj im przez Hamana. Nadto obchodzoną jeszcze bywa przez wzajemne posyłanie sobie upominków i hojniejsze udzielanie jałmużny biednym, a to podług wyraźnego przepisu:

לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים :

Dnie te mają być obchodzone w radości, przy ucztach, posyłając upominki mąż swojemu przyjacielowi i dary biednym (ks. Est. 9, 22).

80. P. Jakież jeszcze mamy dni uroczyste?

O. Obchodzone jeszcze bywają jako dni uroczyste: ל"ג בעומר przypadający 18-go m. Ijor, dzień 15 m. Szwat i 15 m. Ab, oraz pierwszy dzień każdego miesiąca.

81. P. Ile i jakie mamy dni postu w roku?

O. Oprócz dnia odpustnego mamy jeszcze pięć dni postu w roku, a mianowicie:

1° Dnia 10 m. Tewas, na pamiątkę oblężenia Jerozolimy przez Nebuchodnozora, które w tym dniu się rozpoczęło (około r. ś. 3340).

2° Dnia 17-go m. Tamuz, na pamiątkę dwukrotnego opanowania Jerozolimy, pierwszy raz przez Nebuchodnozora, a drugi raz, w 500 lat późniéj, przez Rzymian.

3° Dnia 9 Ab, na pamiątkę zburzenia Jerozolimy i świątyni Bożéj.

4° Dnia 3 m. Tyszry, na pamiątkę wykonanego zabójstwa na osobie Gedalii, namiestnika w Jerolimie, ustanowionego przez króla Babilonu po opanowaniu Palestyny. Wypadki te opisane są w księdze Jeremiasza (39, 2; 41, 2—5; 52, 12).

5° Dnia 13 Adar, na pamiątkę postów Estery, zkąd też nazwę swą otrzymał תענית אסתר *Post Estery.*

82. P. Jaki jest dla nas cel postów?

O. Cel, który przez post osiągnąć mamy, jest: ażebyśmy sobie przypominali smutne wypadki, które spotykały naszych przodków, jako kary za grzechy, a skutkiem tego przypominania sami wystrzegali się niecnych postępków. Samo udręczenie ciała nie ma żadnego znaczenia przed Bogiem, jeśli obok tego nie odznaczamy dnia postu skruchą, wzniesieniem myśli do Boga i czynami ludzkości. Tak właśnie prorocy określają dni postu. Zacharyasz naucza:

אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ אֱמֶת אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם׃ וְאִישׁ אֶת רָעַת רֵעֵהוּ אַל תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם וּשְׁבֻעַת שֶׁקֶר אַל תֶּאֱהָבוּ כִּי אֶת כָּל אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי נְאֻם יְיָ׃ כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמוֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהָבוּ׃

Oto co wam czynić wypada: mówcie prawdę każdy z swoim bliźnim. Sądźcie w bramach waszych zgodnie z prawdą, sprawiedliwością i w duchu pokoju.

Niechaj nikt w sercu nie myśli źle o bliźnim swoim. Nie miejcie upodobania w przysiędze fałszywéj, albowiem tego wszystkiego Ja nienawidzę, mówi Wiekuisty. Skutkiem tego postępowania, mówi Pan zastępów, post czwartego, post piątego, post siódmego i post dziesiątego miesiąca, staną się dla domu Judy weselem, radością i błogiemi uroczystościami; ale miłujcie prawdę i spokój (8, 16—19).

Prorok Izajasz głosi:

הֲכָזֶה יִהְיֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ יוֹם עַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ הֲלָכֹף
הֲכָזֶה יִהְיֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ יוֹם עַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ הֲלָכֹף
כָּאַגְמֹן רֹאשׁוֹ וְשַׂק וָאֵפֶר יַצִּיעַ הֲלָזֶה תִּקְרָא צוֹם וְיוֹם רָצוֹן
לַיי׳: הֲלוֹא זֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ פַּתֵּחַ חַרְצֻבּוֹת רֶשַׁע הַתֵּר
אֲגֻדּוֹת מוֹטָה וְשַׁלַּח רְצוּצִים חָפְשִׁים וְכָל מוֹטָה תְּנַתֵּקוּ: כִּי
הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָיִת כִּי־תִרְאֶה
עָרֹם וְכִסִּיתוֹ וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם: אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ
תִּרְאָה וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד יי׳ יַאַסְפֶךָ: אָז תִּקְרָא וַיי׳ יַעֲנֶה תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר
הִנֵּנִי:

banie? dzień, w którym człowiek swe ciało dręczy? w którym nachyla jak trzcina swoję głowę, worem się odziewa i popiołem się okrywa, czyliż taki dzień możesz nazywać postem? dniem, który Bogu ma być miłym? Zaiste, oto post, w którym Ja mam upodobanie: Rozkuj więzy złośliwości, rozwiąż pęta uciemiężenia, daj swobodę uciśnionym i skrusz wszelkie jarzmo. Zaiste, udzielaj zgłodniałemu swojego chleba, znękanych biednych wprowadzaj w dom swój, gdy ujrzysz nagiego

przyodziewaj go, a od bliźniego oka nie odwracaj,—wówczas zajaśnieje jak zorza twoje światło, twoje szczęście rychło zakwitnie, twoje cnoty wyprzedzać cię będą, a majestat Boży będzie twoją strażą. Wówczas wołaj a Bóg ci odpowie, wówczas błagaj a On odpowie: otóż jestem! (58, 5—10).

83. P. Jak brzmi piąte przykazanie?

O. Piąte przykazanie brzmi:

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃

Czcij ojca twojego i matkę twoję, aby się przedłużyły dni twoje na ziemi, którą Wiekuisty, Bóg twój, daje tobie.

84. P. Co nam nakazuje piąte przykazanie?

O. Piąte przykazanie nakazuje dzieciom oddawanie czci rodzicom, po Bogu pierwszym swoim opiekunom i dobroczyńcom na ziemi.

85. P. Na czem zależy cześć winna rodzicom?

O. Cześć przynależna rodzicom wymaga po nas:

1° Ażebyśmy ich z całego serca kochali i starali się wszelkiemi siłami, ażeby im radość sprawić, jak nas mędrzec naucza:

יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ׃

Spraw ażeby się radowali twój ojciec i matka twoja, aby z ciebie pociechę mieli ci, którzy cię zrodzili (Pr. 23, 25).

2° Ażebyśmy naszym rodzicom okazali nieograniczone posłuszeństwo, postępowali podług ich woli i życzenia, abyśmy wykonywali chętnie to wszystko co

nam nakazują, z wyjątkiem tylko, jeśliby ich nakazy były w sprzeczności z cnotą i wolą Boga.

Tenże mędzec uczy nas:

שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ׃

Słuchaj synu napominania twojego ojca, a nie zaniechaj nauki matki twojéj (Tamże 1, 8).

3° Ażebyśmy rodziców swoich w starości, chorobie lub niedostatku będących pielęgnowali, dostarczali im wszelkich potrzeb i starali się, ile to jest w naszéj możności, życie im ułatwić i umilić, jak tego przykład mamy w Józefie:

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו וְאֵת כָּל בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף׃

A Józef karmił ojca swojego i braci swoich oraz cały dom rodzicielski; dostarczał im chleba podług potrzeby ich rodziny (1 ks. M. 47, 12).

4° Przykazanie to zabrania nam wszelkiéj oznaki znieważenia lub lekceważenia rodziców, wrazie gdyby oni mniéj od nas byli wykształceni, lub jeśliby w biedniejszym aniżeli my znajdowali się stanie. Józef, który, po królu, najwyższy w Egipcie piastował urząd, nie wstydził się sprowadzić do siebie głodem znękanego ojca i z chlubą przedstawił go królowi.

Salomon powiada:

עַיִן תִּלְעַג לְאָב וְתָבֻז לִיקְהַת אֵם יִקְּרוּהָ עׇרְבֵי נָחַל וְיֹאכְלוּהָ בְּנֵי נָשֶׁר׃

Oko, które się urąga ojcu i z lekceważeniem spogląda na zmarszczki matki, to oko niechaj wydłubią kruki z doliny i pożrą młode orlęta (Pr. 30, 17).

86. P. Jak brzmi szóste przykazanie?

O. Szóste przykazanie brzmi:

לֹא תִרְצָח׃

Nie zabijaj.

87. P. Co nam zakazuje to przykazanie?

O. Szóste przykazanie zakazuje nam skracania życia człowieka, szkodzenia jego zdrowiu lub dobréj sławie, lub przyczynienia mu jakiéjkolwiekbądź szkody.

Nadto, nakazuje nam śpieszyć z pomocą, kiedy widzimy bliźniego w niebezpieczeństwie, np. w czasie pożaru, powodzi, głodu, napadu przez dzikie zwierzę lub t. p. Podobna opieszałość w udzielaniu pomocy bliźniemu jest nam poczytywaną za czyhanie na jego zgubę.

Mojżesz mówi:

לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ׃

Nie stawaj bezczynnie tam, gdzie idzie o krew twojego bliźniego (3 ks. M. 19, 16).

Salomon nas ostrzega:

הַצֵּל לְקֻחִים לַמָּוֶת וּמָטִים לַהֶרֶג אִם תַּחְשׂוֹךְ׃ כִּי תֹאמַר הֵן לֹא יָדַעְנוּ זֶה הֲלֹא תֹכֵן לִבּוֹת הוּא יָבִין וְנֹצֵר נַפְשְׁךָ הוּא יֵדָע וְהֵשִׁיב לְאָדָם כְּפָעֳלוֹ׃

Jeśli zaniechasz ocalenia blizkich śmierci i nachylonych ku zagładzie, mówiąc: wszakżeśmy o tem nie wiedzieli; zaprawdę, Ten co przenika serca, On to pojmuje. Ten co strzeże twéj duszy, On to wie, On też wynagradza każdego człowieka, stosownie do jego postępowania (Pr. 24, 11, 12).

88. P. Jak brzmi siódme przykazanie?

O. Siódme przykazanie brzmi:

לֹא תִּנְאָף׃

Nie cudzołóż.

89. P. Co nam zakazuje to siódme przykazanie?

O. To przykazanie zabrania nam rozwiozłości obyczajów. Wyuzdana namiętność nietylko sprzeciwia się moralności i cnocie i poniża godność człowieczą, ale nadto staje się przyczyną zniszczenia ciała i duszy człowieka. Ostrzega nas o tem mędrzec:

וְנָהַמְתָּ בְאַחֲרִיתֶךָ בִּכְלוֹת בְּשָׂרְךָ וּשְׁאֵרֶךָ׃

A będziesz jęczał ostatecznie, gdy zniszczone będą twoje ciało i siły twoje (Pr. 5, 11).

כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצוּמִים כָּל הֲרוּגֶיהָ׃ דַּרְכֵי שְׁאוֹל בֵּיתָהּ יוֹרְדוֹת אֶל חַדְרֵי מָוֶת׃

Rozwiozłość—wielu już trupem położyła, a silni byli wszyscy ci, których ona zabiła. Na drodze do piekła stoi jéj dom, nachylony ku śmierci (Tamże 7, 26, 27).

To siódme przykazanie nakazuje jeszcze małżonkom wzajemną miłość, wiarę i zgodliwość w tem ich przymierzu, przez Boga ustanowionem i w obec Boga zawartem.

Salomon mówi:

אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ וּרְקָב בְּעַצְמוֹתָיו מְבִישָׁה׃

Cnotliwa żona jest wieńcem swojego męża, a jak zgnilizna w kościach—ohydna (Pr. 12, 4).

טוֹב לָשֶׁבֶת עַל פִּנַּת גָּג מֵאֵשֶׁת מִדְיָנִים וּבֵית חָבֶר׃

Lepiéj mieszkać w kącie na poddaszu, aniżeli z kłóliwą żoną, choćby w wygodnym domu (Tamże 21, 9).

90. P. Jak brzmi ósme przykazanie?
O. Ósme przykazanie brzmi:

לֹא תִגְנֹב׃

Nie kradnij.

91. P. Co nam zakazuje to przykazanie?
O. Ósme przykazanie zakazuje nam przywłaszczania sobie cudzéj własności jakimkolwiekbądź sposobem:

Czy to przemocą:

כֵּן אָרְחוֹת כָּל בֹּצֵעַ בֶּצַע אֶת נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח׃

Taka jest kolej każdego bezprawnie postępującego, bezprawie odbiera życie posiadaczowi (Pr. 1, 19).

Albo potajemnem zabraniem cudzéj własności lub zaprzeczaniem należytości:

לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא תְכַחֲשׁוּ וְלֹא תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ׃

Nie kradnijcie, nie zapierajcie sobie i nie przeniewierzajcie się jeden drugiemu (3 ks. M. 19, 11).

Bądź oszukaństwem w kupnie i sprzedaży:

וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו׃

Gdy jeden drugiemu co sprzedaje albo od niego kupuje, niechaj nikt nie oszuka swojego bliźniego (Tamże 25, 14).

Lub przez używanie fałszywych miar i wag:

לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוּרָה׃ מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי צֶדֶק אֵיפַת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם׃

Nie wyrządzajcie krzywdy w sądzeniu, na łokciu,

na wadze lub w mierze. Będziecie mieli sprawiedliwe wagi i ważki, i miarę sprawiedliwą (Tamże 19, 35, 36).

Albo przez lichwiarstwo:

מַרְבֶּה הוֹנוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְתַרְבִּית לְחוֹנֵן דַּלִּים יְקַבְּצֶנּוּ׃

Kto uzbiera majątek lichwiarstwem lub nadmiernym zyskiem, zostawi go drugiemu, który się nad biednymi zlituje (Pr. 28, 8).

בַּנֶּשֶׁךְ נָתַן וְתַרְבִּית לָקָח וָחַי לֹא יִחְיֶה אֶת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה עָשָׂה מוֹת יוּמָת דָּמָיו בּוֹ יִהְיֶה׃

On dawał na lichwę i brał nadmierne zyski, a żyć ma? on żyć nie będzie, on to uczynił co jest ohydą Bogu, on umrze i grzech swój z sobą zabierze (Jech. 18, 13).

Bądź też zakupywaniem skradzionych rzeczy:

חוֹלֵק עִם גַּנָּב שׂוֹנֵא נַפְשׁוֹ אָלָה יִשְׁמַע וְלֹא יַגִּיד׃

Kto się dzieli ze złodziejem, ten nienawidzi swéj duszy; słyszy on klątwę, ale wyjawić nie może (Pr. 29, 24).

W ogóle P. Św. uważa krzywdę bliźniemu wyrządzoną, zarazem za przeniewierzenie się Bogu:

נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיי וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ׃ אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר׃

Gdy człowiek zgrzeszy, to jednocześnie przeniewierzy się Bogu; bądź gdy zaprzeczy swojemu bliźniemu przedmiotu sobie powierzonego, albo potajemnie weźmie, lub przemocą; bądź gdy oszuka swojego bliźniego, lub znajdzie rzecz zagubioną i zamilczy ją, albo gdy fałszywą przysięgę wykona (3 ks. M. 20, 21).

92. P. Jak brzmi dziewiąte przykązanie ?

O. Dziewiąte przykazanie brzmi:

לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר :

Nie będziesz mówił przeciw bliźniemu swojemu fałszywego świadectwa.

93. P. Co nam zakazuje dziewiąte przykazanie?

O. To przykazanie zakazuje nam kłamstwa w ogóle a w szczególności tam, gdzie nasze wyrzeczenie lub świadectwo ma wpływać na wymierzenie sprawiedliwości, np. przed zwierzchnością, władzą lub sądem.

Salomon mówi:

שְׂפַת אֱמֶת תִּכּוֹן לָעַד וְעַד אַרְגִּיעָה לְשׁוֹן שָׁקֶר :

Mowa prawdy trwa na zawsze, ale język kłamliwy—ledwo na chwilę (Pr. 12, 19).

עֵד שְׁקָרִים לֹא יִנָּקֶה וְיָפִיחַ כְּזָבִים יֹאבֵד :

Świadek kłamliwy nie ujdzie kary, kto łgarstwa rozpowszechnia ten zginie (Tamże 19, 9).

W piątéj księdze Mojżesza czytamy:

כִּי יָקוּם עֵד חָמָס בְּאִישׁ לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה : וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים
הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְאָחִיו : וַעֲשִׂיתֶם לוֹ
כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ :

Gdy stanie świadek bezbożny, aby przeciwko człowiekowi świadczyć niegodnie, a sędziowie przekonali się, że fałszywe złożył świadectwo, że nieprawdę wyrzekł przeciwko swojemu bratu, wówczas uczyńcie jemu tak, jak on zamierzył uczynić bratu—ażebyś wykorzenił złe z pośród siebie (19, 16—19).

94. P. Co jeszcze w sobie zawiera to przykazanie?

O. Dziewiąte przykazanie zabrania nam jeszcze szkodzenia bliźniemu na czci i sławie przez obmowę, rozszerzenie o nim niegodnych, kłamliwych wieści.

Mojżesz nam nakazuje:

לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ׃

Nie będziesz chodził jako oszczerca wśród ludu swojego (3 ks. M. 19, 16).

Salomon mówi:

דִּבַּר שֶׁקֶר יִשָּׂנֵא צַדִּיק וְרָשָׁע יַבְאִישׁ וְיַחְפִּיר׃
דִּבַּר שֶׁקֶר יִשָּׂנֵא צַדִּיק וְרָשָׁע יַבְאִישׁ וְיַחְפִּיר׃

[illegible]; złoczyńca tylko hańbi i zawstydza (Pr. 13, 5).

95. P. Jak brzmi dziesiąte przykazanie?

O. Dziesiąte przykanie brzmi:

לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ. לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ
וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ׃

Nie będziesz pożądał domu bliźniego twojego, nie będziesz pożądał żony bliźniego twojego, ani jego sługi ani służebnicy, ni wołu ani osła, ani żadnéj rzeczy, która jest własnością twojego bliźniego.

96. P. Co nam zakazuje to przykazanie?

O. Dziesiąte przykazanie uczy nas, ażebyśmy nie pragnęli posiąść, niegodziwym, niedozwolonym sposobem, rzecz, własnością drugiego będącą, gdyż podobne pragnienie, jeśli nie zostanie przytłumionem, może przejść w czyn, a ta grzeszna myśl stanie się pokusą do grzesznego czynu i zbrodni, do wyrządzenia krzywdy bliźniemu.

97. P. Kogo nazywamy naszym bliźnim?

O. Naszym bliźnim jest każdy człowiek, bez różnicy stanu i wyznania. P. Św. nazywa Egipcyan bliźnimi Izraelitów (2 k. M. 11, 2). Tak samo Felistynów bliźnimi Samsona mianuje (Sędz. 14, 11). Wszystko zatem, co nam Religija nakazuje lub zakazuje względem bliźnich, obowiązuje nas do zachowywania względem wszystkich ludzi bez żadnéj różnicy lub jakiegokolwiek wyjątku.

O nieśmiertelności duszy.

98. P. Powiedziałeś, że trzecia zasada wiary Mojżeszowéj nakazuje nam wierzyć, iż dusza człowieka jest wieczną i że po śmierci ciała ona przez Boga sądzoną;—cóż nas przekonywa o nieśmiertelności duszy człowieka?

O. O nieśmiertelności duszy przekonywa nas już sam układ człowieka, jego wyższość nad wszelkiemi tworami, jego rozum, wysokie jego stanowisko, które mu Bóg na ziemi przeznaczył, a które Psalmista opiewa:

וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ׃ תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שַׁתָּה תַחַת רַגְלָיו׃ צֹנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי׃ צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים׃

Tyś, Boże, człowieka o mało tylko od Bóstwa zniżył, uwieńczyłeś go czcią i majestatem, oddałeś jemu panowanie nad dziełami rąk Twoich, wszystkoś pod stopę jego położył, bydło i zwierzęta wszystkie, a nawet

ową dzicz na pustyni, ptastwo bujające w wysokości niebios i ryby, które przebywają w mórz głębinach. On, człowiek, toruje sobie drogę po oceanach (8, 6—9). Jakżeby się to zgadzało z wszechmądrością Stwórcy, gdyby ten najcudowniejszy Jego twór, gdyby człowiek, po krótkotrwałym pobycie na ziemi, miał się obrócić w nicość, jak to w żałosnéj swéj modlitwie wyraża Mojżesz:

יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה
וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה׃

Lat naszego życia jest siedmdziesiąt, a przy wielkiéj sile ośmdziesiąt. Z czegoż się pysznić—z trudów, z cierpień? Nasze życie nagle przecięte, a my ulatujemy (Ps. 90, 10). Koniecznie, człowiek musi mieć dłuższe, trwalsze przeznaczenie. A że ciało po śmierci w ziemi gnije, do swoich pierwiastków wraca, a zatem dusza, która w niem działała, musi być nieśmiertelną.

99. P. Czyliż i P. Św. uczy nas, że dusza człowieka jest nieśmiertelną?

O. Mojżesz opowiada nam, że człowiek składa się z ciała ziemskiego i z duszy, cząstką Wiekuistego będącéj:

וַיִּיצֶר יְיָ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו
נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה׃

A Bóg ukształcił człowieka z prochu ziemi i wdmuchnął weń duszę żywota, i tak stał się człowiek istotą żyjącą (1 ks. M. 2, 7).

Dawid nas uczy, że dusza człowieka nie ginie razem z ciałem:

לָכֵן שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי אַף בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח : כִּי לֹא תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל :

Przeto raduje się moje serce, cieszy się moja godność człowiecza, spokojną ztąd moja istota; że Ty (Boże) nie zostawisz mojéj duszy w grobie (Ps. 16, 9, 10).

Salomon naucza nas, że po śmierci ciała dusza człowieka wraca do Boga:

וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ :

Gdy proch wraca do ziemi, jak nią był, wtedy duch wraca do Boga, który go dał (Kaz. 12, 7).

100. P. Co nas przekonywa, że dusza człowieka bywa wynagrodzoną lub karaną?

O. Sądzenie duszy człowieka jest koniecznym wynikiem sprawiedliwości Bożéj. Często widzieć nam się zdarza ludzi pobożnych i cnotliwych, którzy przez całe prawie życie bywają dotknięci rozmaitemi cierpieniami i muszą walczyć z niedostatkiem; natomiast zdarza się nieraz, że człowiek bezbożny opływa w dostatkach i cieszy się przez całe życie ziemską pomyślnością,—jak to mędrzec wyraża:

אֶת הַכֹּל רָאִיתִי בִּימֵי הֶבְלִי יֵשׁ צַדִּיק אֹבֵד בְּצִדְקוֹ וְיֵשׁ רָשָׁע מַאֲרִיךְ בְּרָעָתוֹ :

Wszystkiemu ja się przypatrywałem w dniach niepociesznego życia mojego: niejeden cnotliwy ginie w swojéj cnocie, a niejeden złoczyńca długo żyje w złośliwości swojéj (Kaz. 7, 16).

Jakżeby się to zgadzało ze sprawiedliwością Bo-

żą, gdyby cnota nie była wynagrodzoną, a złość ukaraną nie została? Konieczny ztąd wniosek, że właściwe sądzenie człowieka odbywa się w innym, niewidzialnym dla człowieka świecie. Ten właśnie wniosek wyprowadza Salomon:

וְעוֹד רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שָׁמָּה הָרֶשַׁע וּמְקוֹם הַצֶּדֶק שָׁמָּה הָרָשַׁע: אָמַרְתִּי אֲנִי בִלְבִּי אֶת הַצַּדִּיק וְאֶת הָרָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים כִּי עֵת לְכָל חֵפֶץ וְעַל כָּל הַמַּעֲשֶׂה שָׁם:

Jeszcze i to zauważyłem pod słońcem: w miejscu sądu tam właśnie wyrządza się niesprawiedliwość, i w miejscu prawości tam właśnie dzieje się niesprawiedliwość; dla tego mam to przekonanie w sercu: że sprawiedliwego jak i złoczyńcę osądzi Bóg, albowiem czas sądu za każdą chuć i za każden czyn jest—tam! (tamże 3, 16, 17).

101. P. Wychodząc z zasady nieśmiertelności duszy, jak mamy się zapatrywać na życie doczesne?

O. Życie ziemskie powinniśmy uważać za to, czem ono jest w istocie, t. j. za początek i przejście do życia wiecznego. Powinniśmy tedy tak żyć na ziemi, ażebyśmy przy końcu dni naszych nie potrzebowali się obawiać sądu Bożego, ale z Dawidem rzec mogli:

גַּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא אִירָא רָע כִּי אַתָּה עִמָּדִי:

Nawet i wtedy, gdy już wstąpię w dolinę śmierci, nie będę się obawiał niczego złego, albowiem Ty Boże jesteś zemną (Ps. 23, 4).

יְנַמְּלֵנִי יְיָ כְּצִדְקִי כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב לִי: כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְיָ

וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי׃

Bóg mnie wynagrodzi wedle cnoty mojéj, podług czystości moich rąk on mi zapłaci, albowiem przestrzegałem dróg Wiekuistego, nie przeniewierzyłem się Bogu mojemu (18, 21, 22).

102. P. Jak na nas powinna działać myśl o śmierci?

O. Myśl o śmierci powinna nas ostrzegać, ażebyśmy naszéj szczęśliwości nie czynili zawisłą wyłącznie od dóbr ziemskich, których człowiek nie zabiera z sobą w drugi świat, wedle słów:

כִּי לֹא בְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל לֹא יֵרֵד אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ׃

W czasie śmierci człowiek nic z sobą nie zabierze, jego zaszczyty nie zstępują za nim do grobu (Ps. 49, 18).

Myśl o śmierci ostrzega nas jeszcze: człowieku, wyrzecz się dumy, pychy, nie pomiataj niższymi od siebie, gdyż pójdziesz w miejsce, gdzie nie masz różnicy stanu, gdzie wszyscy są sobie równi, gdzie jedyną różnicę stanowi cnota i występek, jak to Ijob opisuje:

קָטֹן וְגָדוֹל שָׁם הוּא וְעֶבֶד חָפְשִׁי מֵאֲדֹנָיו׃

Tam małoznaczący i możny są sobie równi, tam i sługa wolny jest obok pana swojego (3, 19).

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ׃

Tylko cnotliwi oddają cześć Twojemu Imieniu; prawi tylko siedzieć będą przed Twojem obliczem (Ps. 140, 13).

O OBOWIĄZKACH IZRAELITY.

103. P. Co nazywamy obowiązkiem?

O. Obowiązkiem nazywamy powinność wykonywania lub zaniechania tego, co nam Religia lub moralność wykonywać lub zaniechać każe.

104. P. Jak dzielimy obowiązki człowieka?

O. Obowiązki człowieka dzielimy na obowiązki względem Boga, obowiązki względem bliźnich, w których pierwsze miejsce zajmują Monarcha i Rząd, i na obowiązki człowieka względem samego siebie.

O obowiązkach człowieka względem Boga.

105. P. Jaki mamy główny obowiązek względem Boga?

O. Głównym naszym obowiązkiem względem Boga jest: ażebyśmy się starali przez naukę, oświatę i badanie P. Św., oraz przez światłe zapatrywanie się na cudowne dzieła Boże w przyrodzie, coraz bardziéj Boga i Jego szczytne przymioty poznawać. To poznawanie Boga zrodzi w nas i ustali coraz więcéj miłość i cześć dla Niego, a tym sposobem, nasza służba Boża będzie czystą, prawdziwą i serdeczną. Dawid, przy końcu dni swoich, polecił synowi i następcy swojemu Salomonowi:

וְאַתָּה שְׁלֹמֹה בְּנִי דַע אֶת אֱלֹהֵי אָבִיךָ וְעָבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם

וּבְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה :

A Ty, Salomonie, synu mój, poznawaj Boga twojego ojca, a będziesz Jemu służył sercem zupełnem i duszą chętną (1 ks. hist. 28, 9).

106. P. Jakaż moralna korzyść wypływa dla człowieka z poznawania Boga?

O. Poznawanie Boga ochrania nas zarówno od niedowiarstwa, jak i od zabobonności religijnéj.

107. P. Cóż to jest niedowiarstwo?

O. Niedowiarstwo jest dwojakie:

1. Kiedy człowiek w sobie zagłusza przekonanie o bytności Bożéj i wmawia w siebie, że bezkarnie grzeszyć może.

O takim Psalmista mówi:

הֲרָאִיתָ אֲשֶׁר זִקְנֵי בֵית יִשְׂרָאֵל עֹשִׂים בְּי אֹמְרִים אֵין יְיָ רֹאֶה :
אָתָנוּ עָזַב יְיָ אֶת הָאָרֶץ :

pyta. Nie masz Boga! oto wszystkie jego myśli (10, 4).

2. Kiedy człowiek zaprzecza, iż Bóg ludziom się objawił i że opatrzność Boska cały świat ogarnia.

O takim mówi Psalmista:

עַל מֶה נִאֵץ רָשָׁע אֱלֹהִים אָמַר בְּלִבּוֹ לֹא תִדְרֹשׁ :

Czemuż złoczyńca Bogu się urąga? bo mówi w swojem sercu: Ty Boże nie zważasz (10, 13).

Do Ezechiela mówi Bóg:

הֲרָאִיתָ אֲשֶׁר זִקְנֵי בֵית יִשְׂרָאֵל עֹשִׂים בְּי אֹמְרִים אֵין יְיָ רֹאֶה
אָתָנוּ עָזַב יְיָ אֶת הָאָרֶץ :

Oni mówią: Bóg nas nie widzi, Wiekuisty opuścił ziemię (8, 12).

108. P. Co jest zabobonność religijna?

O. Zabobon w ogólności jest wtedy, kiedy przypisujemy skutkom przyczyny fałszywe, t. j. takie, które tych skutków nie wywołały. Zabobonność zaś religijna jest wtedy, kiedy usiłujemy przypodobać się Bogu służbą niewłaściwą, nie wpływającą na ulepszenie serca i na uszlachetnienie duszy człowieka (zob. § 45).

109. P. Jakie ma być nasze miłowanie Boga?

O. Miłość nasza dla Boga powinna wypełnić całe nasze serce i wszelką myśl naszę, podług słów Mojżesza:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ׃

A będziesz miłował Przedwiecznego Boga swojego, z całego serca, z całéj duszy i ze wszystkich sił swoich (5 ks. M. 6, 5).

Objawiać się zaś ta miłość powinna we wszystkich naszych czynach i w całem postępowaniu naszem, w mowie naszéj i w naszych myślach, tak, ażeby cały bieg naszego życia był zgodnym ze słowem Bożem, objawiającem Jego wolę.

וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ׃ וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃

Ażeby słowa te, które tobie dziś przykazuję, były ciągle w twojem sercu; będziecie je wpajali dzieciom waszym, będziesz o nich mawiał, czy to gdy siedzisz w domu, lub gdy chodzisz w drodze, gdy się kładziesz i gdy wstawasz (tamże 6, 7).

110. P. Jakie są następstwa miłości Bożéj?

O. Miłość dla Boga rodzi w nas: wiarę w Jego słowo, ufność, posłuszeństwo, cześć, pokorę i wdzięczność dla Niego.

111. P. Jakie jest wyznanie wiary Izraelity?

O. Wyznanie wiary Izraelity obejmuje trzynaście zasad nazwanych artykułami wiary Mojżeszowéj שלש עשרה עקרי אמונה.

112. P. Jak brzmi pierwszy artykuł wiary?

O. Pierwszy artykuł wiary brzmi:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא בּוֹרֵא וּמַנְהִיג לְכָל הַבְּרוּאִים וְהוּא לְבַדּוֹ עָשָׂה וְעוֹשֶׂה וְיַעֲשֶׂה לְכָל הַמַּעֲשִׂים׃

Wierzę wiarą zupełną, że Stwórca, niech będzie pochwalone Imię Jego, stworzył wszystkie jestestwa i że On sam, Bóg nasz, działał, działa i działać będzie jako Pan wszelkich jestestw (zob. § 7).

113. P. Jak brzmi drugi artykuł wiary?

O. Drugi artykuł wiary brzmi:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא יָחִיד וְאֵין יְחִידוּת כָּמוֹהוּ בְּשׁוּם פָּנִים וְהוּא לְבַדּוֹ אֱלֹהֵינוּ הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה׃

Wierzę wiarą zupełną, że Stwórca, niech będzie pochwalone Imię Jego, jest jedynym, a nie masz jedności Jemu równéj pod żadnym względem, i że On, Bóg nasz, sam był, jest i będzie (zob. § 10).

114. P. Jak brzmi trzeci artykuł wiary?

O. Trzeci artykuł wiary brzmi:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ אֵינוֹ גוּף, וְלֹא יַשִּׂיגוּהוּ מַשִּׂיגֵי הַגּוּף, וְאֵין לוֹ שׁוּם דִּמְיוֹן כְּלָל:

Wierzę wiarą zupełną, że Stwórca, niech będzie pochwalone Imię Jego, nie jest ciałem i nie ulega żadnym przypadłościom ciała, oraz, że nie może być wyobrażony pod żadną postacią (zob. § 14—16).

115. P. Jak brzmi czwarty artykuł wiary?

O. Czwarty artykuł wiary brzmi:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן:

Wierzę wiarą zupełną, że Stwórca, niech będzie pochwalone Imię Jego, był pierwszym i będzie ostatnim (zob. § 12 i 13).

116. P. Jak brzmi piąty artykuł wiary?

O. Piąty artykuł wiary brzmi:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לוֹ לְבַדּוֹ רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל וְאֵין רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל לְזוּלָתוֹ:

Wierzę wiarą zupełną, że tylko do Stwórcy, pochwalone niech będzie Jego Imię, modlić się powinniśmy, do żadnéj zaś innéj istoty modlić się nie należy.

117. P. Co jest modlitwa?

O. Modlitwa jest to wylanie naszego serca przed Bogiem w słowach, jako dowód naszego w Nim zaufania i jako uznanie Jego opieki nad nami.

Psalmista modlitwę określa słowami:

בִּטְחוּ בוֹ בְכָל עֵת עָם שִׁפְכוּ לְפָנָיו לִבַּכֶם אֱלֹהִים מַחֲסֶה לָנוּ סֶלָה׃

Zaufaj Jemu w każdym czasie, ludu! wylewaj przed Nim serce twoje, Bóg tarczą nam jest na wieki (62, 9).

118. P. Gdzież znajdujemy w P. Św. obowiązek modlitwy?

O. Oprócz wskazówek w Biblii, że nasi patryarchowie i prorocy do Boga się modlili, jeszcze nam P. Św. nakazuje:

וְלַעֲבָדוֹ בְכָל לְבַבְכֶם׃

Będziecie Bogu służyć z całego serca (5 ks. M. 11, 13).

A pod służbą z serca tylko modlitwa zrozumianą być może.

119. P. Ile razy na dzień winien się Izraelita modlić?

O. Gdy modlitwa jest właściwie potrzebą serca, więc ile razy człowiek czuje tę potrzebę w sercu, tyle razy może się modlitwą do Boga zbliżyć. Przepisy religijne wszakże obowiązują nas do odprawiania modlitwy trzy razy dniem.

O Danielu mówi P. Św.

וְזִמְנִין תְּלָתָה בְיוֹמָא הוּא בָּרֵךְ עַל בִּרְכוֹהִי וּמְצַלֵּא וּמוֹדֵא קֳדָם אֱלָהֵהּ כָּל קְבֵל דִּי הֲוָא עָבֵד מִן קַדְמַת דְּנָה׃

Trzy razy dniem padał na kolana, prosił i dziękował Bogu, jak to od dawna było jego zwyczajem (Daniel 6, 11).

Także Dawid o sobie mówi:

עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם אָשִׂיחָה וְאֶהֱמֶה וַיִּשְׁמַע קוֹלִי :

Wieczór, rano i w południe gorące modły zasyłam, a On mój głos wysłuchuje (55, 18).

120. P. Od którego czasu datuje się zbiór naszych modlitw?

O. Przodkowie nasi w Palestynie nie mieli przepisanych modlitw, ale każdy, stosownie do usposobienia serca, modlił się do Boga w własnym swoim języku i własnemi słowami. Za czasów zaś niewoli Babilońskiéj, Izraelici w Babilonie zapomnieli własnéj mowy, mówili dyalektem zmięszanym z różnych języków. To im właśnie prorok Nechemia zarzuca:

וּבְנֵיהֶם חֲצִי מְדַבֵּר אַשְׁדּוֹדִית וְאֵינָם מַכִּירִים לְדַבֵּר יְהוּדִית וְכִלְשׁוֹן עַם וָעָם :

A ich dzieci w połowie mówią Aszdodyt, nie mogą się wysłowić w języku judzkim ani czystą mową jakiegobądź narodu.

Że zaś dyalekt podobny nie odpowiada uroczystości i świętości modlitwy, zatem Ezdrasz wraz z swoją szkołą ułożył modlitwy, które się dotychczas u nas zachowują.

121. P. Z ilu części składają się modlitwy nasze?

O. Modlitwy nasze składają się z trzech części:

1. Z opiewania chwały i wielkości Bożéj תהלה.
2. Z prośby תחנה albo תפלה.
3. Z hymnów dziękczynnych תודה.

122. P. Jaki jest główny warunek modlitwy?

O. Głównym jéj warunkiem jest, że powinna z głębi duszy pochodzić; czyli że ma być odprawianą z nabożnym umysłem i ze czcią w sercu.

Dawid w swoich modlitwach mówi:

נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים נָכוֹן לִבִּי אָשִׁירָה וַאֲזַמֵּרָה :

Poprzednio przygotowuję me serce, serce moje ku Bogu zwracam, a wtedy dopiero w hymnach i pieniach Boga błagam (Ps. 57, 8).

O modlących się bez należytéj pobożności czytamy w Izajaszu:

וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יַעַן כִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי וַתְּהִי יִרְאָתָם אֹתִי מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה :

Tak rzecze Bóg: ponieważ ten naród ustami się tylko do mnie przybliża, wargami jedynie Mnie czci, serce zaś swoje odemnie oddala; jego zatem cześć, Mnie okazana, jest tylko formalnością przepisaną, którą z nawyknienia jedynie wykonywają (29, 13).

Psalmista swoim współczesnym zarzuca:

וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ : וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ וְלֹא נֶאֶמְנוּ בִּבְרִיתוֹ :

Ustami Bogu podchlebiają, językami Jemu kłamą, ich zaś serca nie są szczere z Bogiem, nie przestrzegają Jego przymierza (78, 35—36).

123. P. Jak powinniśmy się zachowywać w czasie modlitwy?

O. W czasie modlitwy powinniśmy pamiętać, że stawamy przed Królem królów, przed Stwórcą świata. Zachowywanie więc nasze, szczególniéj w domu Bożym, powinno być zastosowane do świętości miejsca, w którem się znajdujemy, i do uroczystości aktu, który odbywamy. Sama zaś modlitwa ma być odmawianą nie krzykliwie, nie donośnym głosem, ale z pokorą, uro-

czystością i głosem cichym. Taki właśnie wzór daje

וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ רַק שְׂפָתֶיהָ נָעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמַע : יִשָּׁמַע :

Chana modliła się w sercu, tylko jéj usta się poruszały, ale jéj głosu nie było słychać (1 ks. S. 1. 13).

Kto z krzykiem modlitwę odprawia, ten naśladuje bałwochwalców, których prorok Eliasz wyszydzał słowami:

קִרְאוּ בְקוֹל גָּדוֹל כִּי אֱלֹהִים הוּא כִּי שִׂיחַ וְכִי שִׂיג לוֹ וְכִי דֶּרֶךְ לוֹ אוּלַי יָשֵׁן הוּא וְיִקַץ :

Wołajcie do waszego Boga głośnym krzykiem, może on teraz prowadzi rozmowę, może czem zajęty, może znajduje się w drodze, a może i śpi, to się waszym krzykiem obudzi (1 ks. Kr. 18, 27).

124. P. Jak brzmi szósty artykuł wiary?

O. Szósty artykuł wiary brzmi:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁכָּל דִּבְרֵי נְבִיאִים אֱמֶת :

Wierzę wiarą zupełną, że wszystkie słowa Proroków są prawdą (zob. § 36).

125. P. Jak brzmi siódmy artykuł wiary?

O. Siódmy artykuł wiary brzmi:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁנְּבוּאַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הָיְתָה אֱמִתִּית . וְשֶׁהוּא הָיָה אָב לַנְּבִיאִים לַקּוֹדְמִים לְפָנָיו וְלַבָּאִים אַחֲרָיו :

Wierzę wiarą zupełną, że proroctwo Mojżesza, nauczyciela naszego, pokój z nim, było prawdą, i że on był ojcem proroków, tak tych którzy byli przed nim, jak i tych którzy po nim nastąpili.

126. P. Dla czegoż uważamy Mojżesza za najznakomitszego Proroka?

O. Przez Mojżesza najwięcéj Bóg okazał cudów, Jego obrał Bóg za pośrednika do wybawienia ludu Izraelskiego z niewoli egipskiéj i do utworzenia z nich narodu; przez niego odbyło się najznakomitsze objawienie Boże, bo w obec całego ludu Izraelskiego. Jemu Bóg najjaśniéj i najwyraźniéj dał się poznać. Sam Bóg oddaje jemu to świadectwo. Zakończenie תורה nauki Bożéj brzmi:

וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יְדָעוֹ יְיָ פָּנִים אֶל פָּנִים: לְכָל הָאֹתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְיָ לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל עֲבָדָיו וּלְכָל אַרְצוֹ: וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל:

A nie powstał w Izraelu prorok równy Mojżeszowi. Jemu tylko dał się Bóg poznać oblicze w oblicze. Nadto on wykonywał wszystkie oznaki i cuda, dla których Bóg jego posłał, aby je uczynił w ziemi egipskiéj, w obec Faraona, wszystkich jego sług i całego kraju. Nadto owa silna dłoń, którą Mojżesz okazał, owe zdumiewające czyny, które on wykonał przed oczami całego Izraela (5 ks. M. 34, 10—12).

127. P. Jak brzmi ósmy artykuł wiary?

O. Ósmy artykuł wiary brzmi:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁכָּל הַתּוֹרָה הַמְצוּיָה עַתָּה בְּיָדֵינוּ הִיא הַנְּתוּנָה לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם:

Wierzę wiarą zupełną, że ten zakon, który teraz posiadam, jest ten sam któren został dany Mojżeszowi, pokój z nim.

128. P. Jak brzmi dziewiąty artykuł wiary?

O. Dziewiąty artykuł wiary brzmi:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁזֹּאת הַתּוֹרָה לֹא תִהֵא מְחֻלֶּפֶת וְלֹא תִהֵא תּוֹרָה אַחֶרֶת מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ:

Wierzę wiarą zupełną, że ten zakon nie będzie zamieniony i że Stwórca, niech będzie pochwalone Imię Jego, nie da innego zakonu (zob. § 67).

129. P. Jak brzmi dziesiąty artykuł wiary?

O. Dziesiąty artykuł wiary brzmi:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ יוֹדֵעַ כָּל מַעֲשֵׂה בְנֵי אָדָם וְכָל מַחְשְׁבוֹתָם שֶׁנֶּאֱמַר הַיּוֹצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם:

Wierzę wiarą zupełną, że Stwórca, niech będzie pochwalone Imię Jego, zna wszystkie czyny ludzkie i przenika wszystkie ich myśli, albowiem tak jest napisano: „On, który ukształcił wszystkie serca, zna też wszelkie ich dzieła (Ps. 33, 15. Zob. § 23, 24).

130. P. Jak brzmi jedenasty artykuł wiary?

O. Jedenasty artykuł wiary brzmi:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ גּוֹמֵל טוֹב לְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו וּמַעֲנִישׁ לְעוֹבְרֵי מִצְוֹתָיו:

Wierzę wiarą zupełną, że Stwórca, niech będzie pochwalone Imię Jego, wynagradza tych, którzy przechowują Jego przykazy, a karze tych, którzy je przestępują (zob. § 29, 30).

131. P. Jak brzmi dwunasty artykuł wiary?

O. Dwunasty artykuł wiary brzmi:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ וְאַף עַל פִּי שֶׁיִּתְמַהְמֵהַּ עִם כָּל זֶה אֲחַכֶּה לוֹ בְּכָל יוֹם שֶׁיָּבֹא:

Wierzę wiarą zupełną w przyjście Messyasza, a lubo się opóźnia, jednak codzień jego przybycia oczekuję.

132. P. Co ty pojmujesz pod wyrażeniem: przyjście Messyasza?

O. Pod tem wyrażeniem pojmuję, iż nadejdzie czas, przez Boga przyobiecany, a przez proroków przepowiedziany, w którym szczęście, spokój i zgoda panować będą na ziemi, w którym wszyscy ludzie na ziemi wzajemnie kochać się będą, a wszystkie narody w jednomyślności i zgodzie żyć będą z sobą. Ten czas przepowiada prorok Micha słowami:

וְשָׁפַט בֵּין עַמִּים רַבִּים וְהוֹכִיחַ לְגוֹיִם עֲצוּמִים עַד רָחוֹק וְכִתְּתוּ חַרְבֹתֵיהֶם לְאִתִּים וַחֲנִיתֹתֵיהֶם לְמַזְמֵרוֹת לֹא יִשָּׂא גּוֹי אֶל גּוֹי חֶרֶב וְלֹא יִלְמְדוּן עוֹד מִלְחָמָה: וְיָשְׁבוּ אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ וְאֵין מַחֲרִיד כִּי פִי יְיָ צְבָאוֹת דִּבֵּר:

A Bóg sam będzie Sędzią tak licznych narodów; On sam rozstrzygnie między możnemi ludami, aż do najdalszych krańców. W on czas one przekują swoje miecze na pługi, a swoje dzidy na kosy, nie podniesie już naród przeciw narodowi miecza, ani się uczyć będą obrotów wojny. Wtedy spokojnie przesiadywać będą każdy pod swoją winnicą i każdy pod swojem drzewem figowem; albowiem Przedwieczny Pan zastępów to przyobiecał (Micha 4, 3, 4).

Izajasz o tym błogim czasie mówi:

לֹא יָרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ בְּכָל הַר קָדְשִׁי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת יְיָ כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים׃

Nie będą sobie jeden drugiemu szkodzić, ani wzajemnie się niszczyć, na całéj méj świętéj górze, albowiem cała ziemia będzie tak pełną poznawania Boga, jak wody co oceany wypełniają (11, 9).

Przez proroka Cefanię objawia Bóg:

כִּי אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם יְיָ לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד׃

Albowiem wtedy przekształcę języki wszystkich ludów w czystą mowę, tak iż wszystkie wzywać będą Imienia Bożego, wszystkie Jemu będą służyć zgodnym duchem (3, 9).

133. P. Jak brzmi trzynasty artykuł wiary?

O. Trzynasty artykuł wiary brzmi:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁתְּהִיֶה תְּחִית הַמֵּתִים בְּעֵת שֶׁיַּעֲלֶה רָצוֹן מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה זִכְרוֹ לָעַד וּלְנֶצַח נְצָחִים׃

Wierzę wiarą zupełną, że będzie zmartwychwstanie, w czasie gdy się spodoba Stwórcy, niech będzie Imię Jego pochwalone i wsławione na wieczne czasy.

134. P. Gdzież P. Św. mówi o zmartwychwstaniu?

O. W Izajaszu czytamy:

יִחְיוּ מֵתֶיךָ נְבֵלָתִי יְקוּמוּן הָקִיצוּ וְרַנְנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר׃

Ożyją twoi zmarli, twoje trupy wstaną. Przebudźcie się i radujcie, wy, którzy spoczywacie w prochu (26, 19).

Do Daniela mówi Anioł:

וְאַתָּה לֵךְ לַקֵּץ וְתָנוּחַ וְתַעֲמֹד לְגֹרָלְךָ לְקֵץ הַיָּמִין׃

Ty (Danielu) idź ku końcowi, będziesz spoczywał, a wstaniesz dla twojego losu w końcu dni (12, 13).

135. P. Jak ty pojmujesz ufność w Bogu? (zob. § 110).

O. Ufność w Bogu jest to uczucie i przekonanie, że Bóg, Ojciec nasz, jako Istota wszech-dobra, chce ażebyśmy szczęśliwymi byli, i że siłą wszechmocy Swojéj jest w stanie obdarzyć nas tem wszystkiem, co do naszéj pomyślności może się przyczynić.

Psalmista mówi:

גּוֹל עַל יְיָ דַּרְכֶּךָ וּבְטַח עָלָיו וְהוּא יַעֲשֶׂה׃

Zdaj na Boga swoje sprawy, zaufaj Jemu, a On wszystko na twoje dobro uskuteczni (37, 5).

136. P. W jakim razie może nasze zaufanie w Bogu być niedorzecznem?

O. Zaufanie w Bogu jest niedorzecznem wtedy, kiedy człowiek sam dla siebie nic robić nie chce, ale w próżniactwie, ze spuszczonemi rękoma, od Boga swojego szczęścia oczekuje. Jeśli np. rolnik nie będzie

orał ani zasiewał, ale w swojéj ufności będzie oczekiwał w polu urodzaju, lub gdy chory wyrzeknie się pomocy lekarskiéj, a od Boga cudownego spodziewać się będzie uzdrowienia; wówczas to nie będzie ufnością, ale wystawianiem Boga na próbę. Takie postępowanie jest nam zakazanem słowami:

לֹא תְנַסּוּ אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם׃

Nie wystawiajcie Przedwiecznego, Boga waszego na próbę (5 ks. M. 6, 16).

137. P. Kiedyż więc nasze zaufanie w Bogu będzie należytem?

O. Zaufanie w Bogu będzie wtedy należytem i nieomylnem, kiedy człowiek, ze swojéj strony, z zastanowieniem i rozwagą zdziała wszystko, co jest w jego mocy i możności, a przytem zaufa, że Bóg jego usiłowaniom pobłogosławi. Taką właśnie ufność w Bogu określa Salomon:

מַשְׂכִּיל עַל דָּבָר יִמְצָא טוֹב וּבוֹטֵחַ בַּיְיָ אַשְׁרָיו׃

Kto z zastanowieniem działa, a przytem Bogu ufa, ten znajdzie szukane dobro i będzie szczęśliwym (Pr. 16, 20).

Psalmista mówi:

בְּטַח בַּיְיָ וַעֲשֵׂה טוֹב׃

Zaufaj Bogu, ale przytem działaj dobrze (37, 3).

Mojżesz powiada:

לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה׃

Ażeby cię Bóg pobłogosławił we wszystkich dziełach rąk twoich, które czynić będziesz (5 ks. M. 14, 29).

138. P. Jak ty pojmujesz posłuszeństwo dla Boga?

O. Nasze posłuszeństwo dla Boga powinno się objawiać: w chętnem wykonywaniu tego, co nam Bóg w Swojem objawieniu i w sumieniu naszem czynić nakazuje, oraz w unikaniu tego, co nam Religia i sumienie zakazują.

W księdze mądrości czytamy:

סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם׃

Oto główna rzecz, która wszystko w sobie zawiera: Boga się obawiaj i Jego przykazy zachowaj; to albowiem jedyny cel człowieka (Kaz. 12, 13).

Samuel mówi:

הַחֵפֶץ לַיְיָ בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים כִּשְׁמֹעַ בְּקוֹל יְיָ הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב לְהַקְשִׁיב מֵחֶלֶב אֵילִים׃ כִּי חַטַּאת קֶסֶם מֶרִי וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצַר׃

Azaliż takie ma Bóg upodobanie w całopaleniach i zarzniętych ofiarach, jak w posłuszeństwie dla głosu Bożego? Zaprawdę, posłuszeństwo jest lepsze niż bita ofiara, uważanie jest milsze aniżeli tłustość baranów. Nieposłuszeństwo jest grzechem, jak czarodziejstwo, krnąbrność jest bałwochwalstwem (1 ks. Sam. 15, 22, 23).

139. P. Jak pojmujesz cześć dla Boga?

O. Cześć przynależna Bogu jest to najwyższe poważanie szczytnych przymiotów Bożych; jest to uczucie świętéj bojaźni, które w nas powstaje, ile razy rozmyślamy o wszechmocy, doskonałości i świętości Istoty Bożéj. Jeremiasz, przejęty tem błogiem uczuciem, woła:

מֵאֵין כָּמוֹךָ יְיָ גָּדוֹל אַתָּה וְגָדוֹל שִׁמְךָ בִּגְבוּרָה : מִי לֹא יְרָאֲךָ :

Nie masz równego Tobie, Boże! Tyś wielki i Twoje Imię jest wielkie w sile; któżby Ciebie nie czcił? (10, 6).

140. P. Jak nasza cześć dla Boga winna się objawiać?

O. Nasza cześć dla Boga winna się objawiać, w chętnem zastosowaniu się do Jego woli, w postępowaniu drogą, którą nam Bóg, dla naszego szczęścia, wskazał. Tak też Mojżesz cześć Bożą określa:

וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ : לִשְׁמֹר אֶת מִצְוֹת יְיָ וְאֶת חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ :

Otóż Izraelu, czego Wiekuisty, Bóg twój, wymaga po tobie, jedno, abyś Wiekuistego, Boga twojego, czcił, czyli postępował drogami przez Niego wskazanemi, abyś Jego miłował, i służył Wiekuistemu, Bogu twojemu, z całego serca i z całéj duszy, i przestrzegał przykazań Boga i Jego praw, które ja tobie dziś nakazuję, dla twojego szczęścia (5 ks. M. 10, 12).

Nasza cześć dla Boga winna się jeszcze objawiać w hojnem przykładaniu się naszem do dobrych czynów i w ofiarach na święte cele.

Salomon mówi:

כַּבֵּד אֶת יְיָ מֵהוֹנֶךָ וּמֵרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאָתֶךָ :

Oddaj cześć Bogu częścią twojego mienia i najlepszem ze zbiorów twoich (Przyp. 3, 9).

Cześć nasza dla Boga powinna się jeszcze objawiać w naszéj pokorze.

141. P. Co jest pokora przed Bogiem?

O. Pokora przed Bogiem jest to uczucie własnéj naszéj niemocy, nicości, i zawisłości naszéj od Boga, jak to Psalmista wyraża:

כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת אָכְלָם בְּעִתּוֹ : תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן
תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹב : תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן תֹּסֵף רוּחָם
יִגְוָעוּן וְאֶל עֲפָרָם יְשׁוּבוּן :

Wszyscy na Ciebie oczekują, abyś Ty im dał pokarm w właściwym czasie. Ty im też dajesz, oni zbierają. Ty otwierasz Twoję dłoń, oni nasyceni zadowoleniem. Gdy Ty odwracasz Swoje oblicze, oni drżą, odbierasz im ducha, oni nikną, powracają do prochu twojego.

142. P. Jak pojmujesz wdzięczność dla Boga?

O. Nasza wdzięczność dla Boga jest to wewnętrzne przekonanie, że wszystko, co posiadamy, pochodzi ze szczodrobliwéj ręki Boga, że każde szczęście, które nas spotyka, jest niezasłużonym przez nas darem niewyczerpanéj Jego łaski. Dawid w dziękczynnéj Swojéj modlitwie mówi:

מִיָּדְךָ הַכֹּל וּלְךָ נָתַנּוּ :

Z Twojéj ręki wszystko pochodzi, wszystko mamy od Ciebie (1 ks. hist. 29, 16).

Niewdzięcznym dla Boga jest ten człowiek, który swoje szczęście i pomyślny stan swój przypisuje własnéj swéj zasłudze, własnéj sile lub mądrości.

Mojżesz przodków naszych ostrzegał:

פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וּבָתִּים טוֹבִים תִּבְנֶה וְיָשָׁבְתָּ: וּבְקָרְךָ
וְצֹאנְךָ תַּרְבֶּה וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה־לָּךְ וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ יִרְבֶּה:
וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבֵּית עֲבָדִים: הַמּוֹלִיכֲךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נְחָשׁ שָׂרָף
וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין מָיִם הַמּוֹצִיא לְךָ מַיִם מִצּוּר הַחַלָּמִישׁ:
הַמַּאֲכִלְךָ מָן בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן עַנֹּתְךָ
וּלְמַעַן נַסֹּתֶךָ לְהֵיטִבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ: וְאָמַרְתָּ בִּלְבָבֶךָ כֹּחִי וְעֹצֶם
יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה: וְזָכַרְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי
הוּא הַנֹּתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל:

stawisz i będziesz je zamieszkiwał, gdy się pomnożą bydła i owce twoje, gdy złoto i srebro w mnóstwie posiadać będziesz i całe twoje mienie wzrośnie;—aby się wtenczas twoje serce nie pyszniło, byś nie zapominał Boga twojego, abyś nie rzekł w sercu swojem: moja moc i siła mojéj ręki zjednały mi te wszystkie bogactwa, ale pamiętaj o Wiekuistym, Bogu twoim, gdyż On tobie siły daje do zbierania bogactw (5 ks. M. 8, 12—18).

O obowiązkach naszych względem bliźnich.

144. P. Jakie są nasze obowiązki względem Monarchy i Rządu?

O. Mędrzec nas uczy: że Monarcha jest przez Boga ustanowiony dla wykonywania sprawiedliwości.

מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִין מְזָרֶה בְעֵינָיו כָּל רָע:

Król zasiadający na tronie sprawiedliwości rozprasza swem okiem wszelką złośliwość (Przyp. 20, 8).

Uczy nas daléj: że Monarcha pielęgnuje cnotę i prawdę w swych ludach, że stanowi odblask Boga na ziemi:

חֶסֶד וֶאֱמֶת יִצְּרוּ מֶלֶךְ וְסָעַד בַּחֶסֶד כִּסְאוֹ:

Łaska i prawda strzegą króla, na łasce jego tron ustalony (tamże 20, 28).

Z tych powodów poddany winien swojemu Monarsze okazać cześć i posłuszeństwo:

יְרָא אֶת יְיָ בְּנִי וָמֶלֶךְ׃

Czcij Boga, synu mój, i króla (tamże 24, 21).

Poddany winien się starać, ażeby przez wystrzeganie się bezprawia, unikanie wszelkich zdrożności, przez moralne postępowanie, oraz przez umiłowanie prawdy, cnoty i moralności, stał się godnym poddanym swojego Monarchy, a tem samem wykonywać będzie wolę Panującego, który tego właśnie po swoich poddanych wymaga:

תּוֹעֲבַת מְלָכִים עֲשׂוֹת רֶשַׁע כִּי בְצֶדֶק יִכּוֹן כִּסֵּא׃ רְצוֹן
מְלָכִים שִׂפְתֵי צֶדֶק וְדֹבֵר יְשָׁרִים יֶאֱהָב׃

Ohydą królów są wykonawcy złośliwości, albowiem cnota jest podstawą tronu.

Miłe królom są usta cnotliwe; kto prawo mówi, tego on miłuje (tamże 16, 12, 13).

Rządowi zaś winniśmy bezwarunkowe posłuszeństwo, ścisłe zastosowanie się do wszystkich jego rozporządzeń, oraz uiszczanie przynależnych podatków, wiernie i w właściwym czasie.

145. P. Jakie jest ogólne prawidło postępowania naszego względem naszych bliźnich?

O. Ogólne prawidło postępowania naszego względem bliźnich podało nam P. Św. w słowach:

וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְיָ׃

Miłuj bliźniego twojego, jak samego siebie miłujesz, Ja Przedwieczny (3 ks. M. 19, 18).

To zakończenie: Ja Przedwieczny, ostrzega nas, że jeden jest Bóg, jeden Stwórca wszechświata, a zatem wszyscy ludzie są między sobą braćmi, jako dzieci jednego ojca. W miłości zatem naszéj dla bliźnich nie powinniśmy czynić żadnéj różnicy, ni stanu, ani wyznania lub pochodzenia. Nasza miłość powinna ogarnąć wszystkich ludzi i bez żadnego wyjątku (zob. § 97).

146. P. Jak pojmujesz to wyrażenie „miłuj bliźniego jak siebie"?

O. To znaczy: iż powinniśmy dla drugich wszystko to czynić, co wymagamy aby drudzy dla nas uczynili, wystrzegać się zaś względem innych tego wszystkiego, czego pragniemy, ażeby drudzy nam nie wyrządzali.

147. P. Czy obowiązki nasze względem bliźnich są jednakowe dla wszystkich ludzi?

O. Obowiązki nasze względem bliźnich dzielą się na ogólne i szczególne. Ogólne są te, które obejmują wszystkich ludzi i te są dla wszystkich równe. Szczególne zaś obowiązki obejmują tylko tych ludzi, z którymi w bliższym zostajemy związku, już to przez węzeł krwi, np. rodzice z dziećmi, rodzeństwo, krewni, albo przez inną jakąkolwiek styczność, np. pan z sługami i t. p.

148. P. Jak się powinna objawiać nasza miłość dla bliźnich, w obowiązkach ogólnych?

O. Człowiek składa się z ciała i duszy; powinniśmy więc starać się o dobro fizyczne, jak i moralne, naszego bliźniego. Mamy naszym bliźnim pomagać do zjednania sobie cnoty, bogobojności i oświaty, jak również do ulżenia cierpień i niedostatku i do uprzyjemnienia doczesnego życia.

W Danielu czytamy:

וְהַמַּשְׂכִּילִים יַזְהִירוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד :

Ci którzy drugich oświecają będą jaśnieć jak światło niebios, a ci którzy ogół ku cnocie prowadzą—jak gwiazdy na wieczne czasy (12, 3).

Salomon mówi:

נֶפֶשׁ בְּרָכָה תְדֻשָּׁן וּמַרְוֶה גַּם הוּא יוֹרֶא :

Dusza życzliwa bywa nasyconą, kto orzeźwia, sam będzie orzeźwiony (Przyp. 11, 25).

149. P. Jak należy się przyczyniać do umoralnienia i oświaty naszych bliźnich?

O. Powinniśmy na oświatę i umoralnienie naszych bliźnich wpływać nauką i własnym przykładem, uważnem napomnieniem i przestrogą.

Mędrzec mówi:

תּוֹרַת חָכָם מְקוֹר חַיִּים לָסוּר מִמֹּקְשֵׁי מָוֶת :

Nauka mędrca jest źródłem życia, ochrania ona od sideł śmierci (Przyp. 13, 14).

פְּרִי צַדִּיק עֵץ חַיִּים וְלֹקֵחַ נְפָשׁוֹת חָכָם :

Owoc sprawiedliwego jest drzewem żywota, mędrzec zbawia dusze (tamże 11, 30).

150. P. Jak mamy się przyczyniać do ulżeniaci erpień naszych bliźnich.

O. Powinniśmy zgłodniałego nakarmić, spragnionego napoić, nagiego przyodziać, ubogiego wspierać, chorego odwiedzać; powinniśmy stawać w obronie wdowy, sieroty i wszystkich ludzi nieszczęśliwych (zob. § 82).

Wykonywanie tych czynów miłosierdzia nakazuje nam P. Św.

עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לַיי מִזָּבַח :

Wykonanie cnót i sprawiedliwości milszem jest Bogu aniżeli zarznięta ofiara (Przyp. 21, 3).

אֹטֵם אָזְנוֹ מִזַּעֲקַת דָּל גַּם הוּא יִקְרָא וְלֹא יֵעָנֶה :

Kto zatyka swoje ucho na wołanie biednego, ten będzie sam wołał, a nie zostanie wysłuchanym (tamże 21, 13).

Ijob o sobie mówi:

כִּי אֲמַלֵּט עָנִי מְשַׁוֵּעַ וְיָתוֹם וְלֹא עֹזֵר לוֹ : בִּרְכַּת אוֹבֵד עָלַי תָּבֹא וְלֵב אַלְמָנָה אַרְנִין :עֵינַיִם הָיִיתִי לָעִוֵּר וְרַגְלַיִם לַפִּסֵּחַ אָנִי : אָב אָנֹכִי לָאֶבְיוֹנִים וְרִיב לֹא יָדַעְתִּי אֲחַקְּרֵהוּ : וָאֲשַׁבְּרָה מְתַלְּעוֹת עַוָּל וּמִשִּׁנָּיו אַשְׁלִיךְ טָרֶף :

Oswobadzałem uciskanego, który błagał, i sierotę zostającego bez pomocy. Błogosławieństwo nieszczęśliwego na mnie spływało, a serce wdowy jam uradował. Oczami byłem dla niewidomego, a chromemu nogi zastępowałem. Byłem ojcem dla biednych, wtajemniczyłem się w sprawę, obcą dla mnie. Zgruchotałem kły nieprawości, ocalałem zdobycz z jéj zębów (29, 12, 17).

אִם אֶמְנַע מֵחֶפְצָן דַּלִּים וְעֵינֵי אַלְמָנָה אֲכַלֶּה : וְאֹכַל פִּתִּי לְבַדִּי וְלֹא אָכַל יָתוֹם מִמֶּנָּה : אִם אֶרְאֶה אוֹבֵד מִבְּלִי לְבוּשׁ וְאֵין כְּסוּת לָאֶבְיוֹן : אִם לֹא בֵּרְכוּנִי חֲלָצָיו וּמִגֵּז כְּבָשַׂי יִתְחַמָּם :

Azaliż odmówiłem biednym żądania, lub oczekiwania wdowy zawiodłem? Czyliż swój chleb sam jadłem,

nie nasyciwszy nim sieroty? Gdym widział nieszczęśliwego bez odzienia, ubogiego bez okrycia, azaliż mnie nie błogosławił z głębokości serca, gdy się ogrzał wełną moich owiec? (temże 31, 16, 20).

151. P. Jakie są główne cnoty towarzyskie, o przyswojenie których starać się winniśmy?

O. Główne cnoty towarzyskie są: słuszność, zgodliwość, miłowanie prawdy, skromność, wdzięczność i wiele innych.

152. P. Jak pojmujesz słuszność?

O. Słuszność jest to uczucie sprawiedliwości, połączone z gotowością postępowania podług niéj, przy każdem wydarzeniu.

Salomon mówi:

אַנְשֵׁי רָע לֹא יָבִינוּ מִשְׁפָּט וּמְבַקְשֵׁי יְיָ יָבִינוּ כֹל׃

Ludzie źli nie pojmują sprawiedliwości, ci zaś, którzy Boga szukają, pojmują ją doskonale (Przyp. 28, 5).

שִׂמְחָה לַצַּדִּיק עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט׃

Cnotliwy znajduje radość w wykonywaniu sprawiedliwości (tamże 21, 15).

153. P. Jak się nasza słuszność względem bliźnich winna objawiać?

O. Słuszność na tem zależy, ażebyśmy się nie dali zaślepić przez uczucie własnéj miłości, i w każdéj naszéj styczności z drugimi, dbałymi byli tak o ich, jak o własne nasze dobro. Takie postępowanie mamy zachowywać, nie tylko względem możniejszych, ale i dla niższych od siebie.

Ijob mówi:

אִם אֶמְאַס מִשְׁפַּט־עַבְדִּי וַאֲמָתִי בְּרִיבָם עִמָּדִי׃

Nigdym nie uchybił w sprawiedliwości nawet mojemu słudze i służebnicy mojéj, gdy oni w sporze ze mną byli (31, 13).

154. P. Na czem zależy zgodliwość?

O. Zgodliwość na tem zależy, ażebyśmy z ludźmi w zgodzie, spokoju i jednomyślności żyli, ażebyśmy małe urazy, słabości i kaprysy drugich, o ile to się zgadza z cnotą i powinnością naszą, raczéj znosili aniżeli z tego względu dać im powód do niesnaski i niezgody.

Salomon naucza:

מְכַסֶּה פֶּשַׁע מְבַקֵּשׁ אַהֲבָה וְשֹׁנֶה בְדָבָר מַפְרִיד אַלּוּף׃

Kto tłumi urazę, ten szuka zgody, a kto o niéj często mówi, oddala przyjaciela (Przyp. 17, 9).

שֵׂכֶל אָדָם הֶאֱרִיךְ אַפּוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ עֲבֹר עַל פָּשַׁע׃

Mądrością człowieka jest powściągliwość, chlubą dla niego odpuścić urazy (tamże 19, 11).

155. P. Jak się powinno objawiać nasze miłowanie prawdy?

O. Nasze miłowanie prawdy powinno się w tem objawiać, ażeby nasza mowa była zawsze w zgodzie z naszemi myślami i przekonaniem naszem; aby nasze postępowanie i czyny nie były w sprzeczności z mową naszą; w końcu, aby dane przez nas słowo było pewne i bezzawodne.

Mędrzec mówi:

תּוֹעֲבַת יְיָ שִׂפְתֵי שָׁקֶר וְעֹשֵׂי אֱמוּנָה רְצוֹנוֹ׃

Ohydą Bogu są usta kłamliwe, a ci co działają zgodnie z prawdą, są Jemu mili (tamże 12, 22).

Mojżesz nam nakazuje:

מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ׃

Coś wyrzekł ustami to wypełnij, uczyń to coś przyobiecał (5 ks. M. 23, 24).

156. P. Jak się powinna objawiać nasza skromność?

O. Nasza skromność powinna się objawiać w tem, ażebyśmy się wyrzekli wszelkiéj pychy. W postępowaniu naszem z ludźmi winniśmy im dać poznać, że w nich poważamy godność człowieczą, a wystrzegając się własnego poniżenia, każdemu przynależną cześć i szacunek oddawali.

Mędrzec mówi:

גַּאֲוַת אָדָם תַּשְׁפִּילֶנּוּ וּשְׁפַל רוּחַ יִתְמֹךְ כָּבוֹד׃

Duma człowieka poniża go, a kto pokorny w duchu, oddaje cześć drugim (Przyp. 29, 23).

לִפְנֵי שֶׁבֶר יִגְבַּהּ לֵב אִישׁ וְלִפְנֵי כָבוֹד עֲנָוָה׃

Duma wyprzedza upadek, a cześć następstwem skromności (tamże 18, 12).

תּוֹעֲבַת יְיָ כָּל גְּבַהּ לֵב יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה׃

Ohydą Bogu jest wszelki człowiek dumnego serca. Daję rękę na to—on nie ujdzie kary (tamże 16, 5).

156. P. Jak powinna się objawiać nasza wdzięczność względem bliźnich?

O. Wszystko co posiadamy i czem jesteśmy, zawdzięczamy naszym bliźnim. Oni dla nas pracują, dostarczają nam naszych potrzeb i zajmują się wykształceniem naszem; ogólna zatem wdzięczność nasza powinna się w tem objawiać, ażebyśmy się również zajmowali pracą, pożytek ogółu na celu mającą. W szczególności zaś, wdzięczność na tem zależy, ażebyśmy

wszelkie wyświadczone nam dobrodziejstwo za takowe uznawali, a to uznawanie dali poznać słowem i czynem, i ażebyśmy się zawsze czuli obowiązani do wzajemnych uczynków serdeczności. Przykład wdzięczności mamy w królu Dawidzie. Przy wstąpieniu na tron wziął do siebie syna Jonatana, ażeby jemu wynagrodzić dobrodziejstwa, które od jego ojca otrzymywał (1 ks. S. 9, 7).

Przed śmiercią polecił on Salomonowi, ażeby synów Bar-zylego uczynił swoimi stołownikami, i tym sposobem wywdzięczył im usługi ich ojca (1 ks. Kr. 2, 7).

Mędrzec mówi:

מֵשִׁיב רָעָה תַּחַת טוֹבָה לֹא תָמוּשׁ רָעָה מִבֵּיתוֹ׃

Kto płaci złem za dobre, z tego domu nigdy nieszczęście nie ustąpi (Przyp. 17, 13).

158. P. Jak brzmi piętnasty psalm, o cnotach towarzyskich?

O. Piętnasty psalm brzmi:

יְיָ מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ׃ הוֹלֵךְ תָּמִים
וּפֹעֵל צֶדֶק וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ׃ לֹא רָגַל עַל לְשֹׁנוֹ לֹא עָשָׂה
לְרֵעֵהוּ רָעָה וְחֶרְפָּה לֹא נָשָׂא עַל קְרֹבוֹ׃ נִבְזֶה בְּעֵינָיו
נִמְאָס וְאֶת יִרְאֵי יְיָ יְכַבֵּד נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמֵר׃ כַּסְפּוֹ
לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשֹׁחַד עַל נָקִי לֹא לָקָח עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט
לְעוֹלָם׃

niecie? Kto może przebywać na świętej górze Twojéj?—Ten co w niewinności postępuje, zgodnie z cnotą działa i prawdę mówi, jak ją w sercu czuje. Języka swojego obmową nie splamił, krzywdy bliźniemu nie

wyrządził i nie zawstydził tego, z którym jest w styczności. Wzgardza haniebnym, a cześć bogobojnym oddaje. Nie łamie przysięgi, nawet gdy ją na własną uczynił szkodę. Za wypożyczone pieniądze lichwy nie bierze, a bezsprzedajnie niewinności jest obrońcą.— Kto tak postępuje, ten się nigdy nie zachwieje.

159. P. Wskaż miejsce z P. Św. obejmujące przeciwne tym cnotom zdrożności.

O. Mędrzec mówi:

שֵׁשׁ הֵנָּה שָׂנֵא יְיָ וְשֶׁבַע תּוֹעֲבַת נַפְשׁוֹ: עֵינַיִם רָמוֹת לָשׁוֹן שֶׁקֶר וְיָדַיִם שֹׁפְכוֹת דָּם נָקִי: לֵב חֹרֵשׁ מַחְשְׁבוֹת אָוֶן רַגְלַיִם מְמַהֲרוֹת לָרוּץ לָרָעָה: יָפִיחַ כְּזָבִים עֵד שֶׁקֶר וּמְשַׁלֵּחַ מְדָנִים בֵּין אַחִים:

Sześć jest, których Bóg nienawidzi, a siedm co ohydą są Jego Istocie. Oczy dumne, język kłamliwy, ręce które krew niewinną rozlewają, serce co knuje zamiary grzeszne, nogi śpiesznie biegające ku złemu, ten co fałsze rozsiewa, świadek kłamliwy, i ten co broi kłótnie między bracią (Przyp. 6, 16—19).

160. P. Jakież i względem kogo mamy obowiązki szczególne?

O. Szczególne obowiązki dotyczą tylko tych, którzy w bliższych z sobą zostają stosunkach, jak małżonkowie, rodzice z dziećmi, rodzeństwo, krewni, nauczyciel z uczniami, pan ze sługami, obowiązki poddanego względem Monarchy, rządu i kraju.

161. P. Jakie są wzajemne obowiązki małżonków względem siebie?

O. Małżonkowie powinni zachowywać dla siebie wzajemną miłość i wierność w swojem pożyciu. Powin-

ni dążyć do wzajemnego ułatwienia sobie i do osłody życia, dzielić wspólnie wszelkie szczęście i każdą niepomyślność. W końcu mają się wystrzegać i unikać wszystkiego, co się sprzeciwia świętemu, przez samego Boga ustanowionemu przymierzu (zob. § 89).

Mędrzec mówi:

טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם שָׂכָר טוֹב בַּעֲמָלָם :

Szczęśliwsi w parze, niż w samotności, albowiem oni osiągają słodką nagrodę, z pracy swojéj (Kaz. 4, 9).

רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ כָּל יְמֵי חַיֵּי הֶבְלֶךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי הוּא חֶלְקְךָ בַּחַיִּים וּבַעֲמָלְךָ אֲשֶׁר אַתָּה עָמֵל תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ :

Staraj się o szczęśliwe pożycie z niewiastą, którąś ukochał, przez cały bieg bytu, który ci Bóg wyznaczył pod słońcem. Ona albowiem jest jedynym twoim udziałem w życiu i w mozolnéj twojéj pracy, którą się utrudzasz pod słońcem (Kaz. 9, 9).

שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת יְיָ הִיא תִתְהַלָּל :

Czczym jest wdzięk, ułudą piękność, niewiasta bogobojna, ta jest godną chwały (Przyp. 31, 30).

162. P. Jakie są obowiązki rodziców względem dzieci?

O. Rodzice powinni swoje dzieci żywić, aż do czasu, gdy same na swoje utrzymanie zapracować mogą. Nadto winni swoim dzieciom dać wychowanie, które na tem zależy, ażeby je na cnotliwych, pobożnych i pożytecznych ludzi wykształcić.

Bóg o Abrahamie wyrzekł:

כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו

וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְיָ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט :

Jam jego umiłował, z powodu, że on poleci domowi swojemu i swoim dzieciom, które po nim pozostaną, ażeby przestrzegały drogi Boga, ażeby wykonywały cnotę i sprawiedliwość (1 ks. M. 18, 19).

Salomon radzi rodzicom:

חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ גַּם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה :

Prowadź chłopca po właściwéj jemu drodze, a on, nawet gdy się zestarzeje, nie zejdzie z niéj (Pr. 22, 6).

163. P. Oprócz wpajania cnót, na cóż jeszcze rodzice zważać powinni?

O. Rodzice powinni się jeszcze starać o wykorzenienie ze swoich dzieci, wszelkich wad i skłonności ku złemu. Jeśli się to nie da uskutecznić dobrocią i nauką, wówczas należy im używać surowszych środków.

Mędrzec mówi:

אִוֶּלֶת קְשׁוּרָה בְלֶב נָעַר שֵׁבֶט מוּסָר יַרְחִיקֶנָּה מִמֶּנּוּ :

Jeśli niedorzeczność przylgnęła do serca chłopca, to niechaj karcąca rózga oddali ją od niego (tamże 22, 15).

חוֹשֵׂךְ שִׁבְטוֹ שׂוֹנֵא בְנוֹ וְאֹהֲבוֹ שִׁחֲרוֹ מוּסָר :

Kto ociąga swoję rózgę, jest nieprzyjacielem swojego syna; kto go kocha, zawczasu go karci (tamże 13, 24).

Kara wszakże ojcowska nie powinna być wymierzoną ze zbytnią surowością, ani w uniesieniu. Takowa albowiem, zamiast poprawy, może spowodować raczéj zniszczenie, na ciele i duszy. Z uwagą, zastanowieniem i łagodnością powinien ojciec swoje dzieci karcić. Więcéj aniżeli karą, powinien ojciec częstem napominaniem

i przestroga na umoralnienie swych dzieci wpływać.

יַסֵּר בִּנְךָ כִּי יֵשׁ תִּקְוָה וְאֶל הֲמִיתוֹ אַל תִּשָּׂא נַפְשֶׁךָ: גָּדֹל
יַסֵּר חֵמָה נֹשֵׂא עֹנֶשׁ כִּי אִם תַּצִּיל וְעוֹד תּוֹסֵף:
חֵמָה נֹשֵׂא עֹנֶשׁ כִּי אִם תַּצִּיל וְעוֹד תּוֹסֵף:

Karć swojego syna, albowiem jest nadzieja, ale aż do zabicia go niechaj się twa dusza nie unosi. Gdy jesteś w gniewie wielkim, wówczas znoś karę, ale ocalaj go (łagodnością, napominaniem) i to często (tamże 19, 18, 19).

164. P. Jakie są obowiązki dzieci względem rodziców?

O. Obowiązki te są tak ważne i tak święte, iż je sam Bóg w obec całego ludu wyrzekł i zamieścił wśród dziesięciu przykazań, będących treścią i zasadą całéj naszéj religii. Dodatek do tego przykazania w słowach: „ażeby się przedłużyły dni twoje w kraju, który Pan Bóg twój da tobie“ daje do zrozumienia, że szczęście i dobry byt społeczeństwa od zachowywania tego przykazu zależy; albowiem odmawianie przynależnéj czci rodzicom, przez wyrodne dzieci, jest dowodem zerwania wszelkich węzłów towarzyskiego życia, oznaką najwyższego zepsucia obyczajów, a tem samem przepowiednią rychłego upadku kraju. Wśród przeklęstw za przestąpienie przykazów Bożych jest umieszczone:

אָרוּר מְקַלֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן:

Przeklętym niechaj będzie kto ojca lub matkę lekce waży, a cały lud niechaj powie: Amen! (5 ks. M. 27, 16. Zob. § 83 i dal.).

165. P. Jakie są wzajemne obowiązki rodzeństwa i krewnych między sobą?

O. Rodzeństwo i krewni, jako najbliżéj, bo węzłem krwi, połączeni, powinni żyć z sobą w szczególnéj zgodzie, jednomyślności i miłości, wspierać się wzajemnie radą i czynem. Takie pożycie rodzeństwa opiewa Psalmista:

מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד: כִּי שָׁם צִוָּה יְיָ
אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם:

O jakto miło, jak wdzięcznie, gdy bracia w zgodzie z sobą żyją! Albowiem tam zsyła Bóg błogosławieństwo, życie błogie, na wszystkie czasy (133, 1, 3).

Powinowaci powinni się wystrzegać kłótni i niesnasek, starannie unikać wszelkich powodów do zerwania zgody; ta albowiem, raz zachwiana, z trudnością znowu da się ustalić. Salomon mówi:

אָח נִפְשָׁע מִקִּרְיַת עֹז וּמְדָנִים כְּבְרִיחַ אַרְמוֹן:

Trudniéj jest przebłagać obrażonego brata, aniżeli opanować silną fortecę. Kłótnie między bracią są uporczywe, jak zasuwa obronnego grodu (Pr. 18, 19).

166. P. Jakie są obowiązki nauczyciela względem uczniów?

O. Nauczyciel ma obowiązek prowadzenia swoich uczniów drogą pobożności i cnoty, oraz oświecenia i wzbogacenia ich umysłu pożytecznemi wiadomościami.—Obejście nauczyciela względem uczniów swoich ma być łagodne i miłe. Zbaczającego od swoich powinności ucznia ma nakierować napominaniem i przestrogą, wedle słów Salomona:

תַּחַת גְּעָרָה בְּמֵבִין מֵהַכּוֹת כְּסִיל מֵאָה :

Głębiéj wnika napomnienie u pojętnego, niż sto plag u głupca (Pr. 17, 10).

Tam zaś, gdzie łagodność i pobłażanie nie skutkują, powinna nastąpić kara, również podług słów tegoż Mędrca:

שׁוֹט לַסּוּס מֶתֶג לַחֲמוֹר וְשֵׁבֶט לְגֵו כְּסִילִים :

Bicz na konia, wędzidło dla osła, a rózga na grzbiet głupca (tamże 26, 3).

167. P. Jakie są powinności ucznia względem swojego nauczyciela?

O. Gdy nauczyciel, wspólnie z rodzicami, dzieli trudy wychowania dziecka, ztąd wypływa, że obowiązki ucznia względem nauczyciela są też same, co powinności dziecka dla swoich rodziców. Uczeń zatem winien swojemu nauczycielowi okazywać tęż samą cześć i miłość, toż samo posłuszeństwo i takąż wdzięczność, jaką czuje dla własnego ojca.

168. P. Jakie są obowiązki pana względem sług?

O. Obowiązki pana względem sługi są:

Uiszczanie zasług w całkowitości i w właściwym czasie, według przepisu:

לֹא תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאַחֶיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ : בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ :

Nie przetrzymuj zasługi najemnikowi, biednemu i uciśnionemu, bądź on z twoich braci, bądź obcy tobie, który przebywa w twoim kraju. W właściwym

dniu oddaj mu zapłatę, przed zachodem słońca; gdyż on biedny i na to oczekuje (5 ks. M. 24, 14, 15).

Obchodzenie się pana ze sługą powinno być ludzkie i uprzejme. Nie należy słudze zadawać pracy, przechodzącéj jego siły. Mojżesz nas ostrzega:

לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ׃

Nie będziesz ze sługą swoim obchodzić się z surowością, obawiaj się Boga twojego (3 ks. M. 24, 43).

Za długoletnią wierną służbę powinien pan swojego sługę na starość zaopatrzyć. Tak nam Bóg nakazał:

וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם׃ הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן לוֹ׃

Gdy sługę od służby uwalniasz, nie wysyłaj go od siebie z próżnemi rękami. Obdarz go darem z twoich owiec, z twojego spichrza i z tłoczni twojéj. Daj mu ze wszystkiego, czem ciebie Przedwieczny, Bóg twój, pobłogosławił (5 ks. M. 15, 13, 14).

Słudze należy zostawić właściwy czas do spoczynku i wytchnienia, podług przykazania:

לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ׃

Ażeby twój sługa i służebnica twoja odpoczywali tak jak ty odpoczywasz (5 ks. M. 5, 14).

169. P. Jakie są obowiązki sług względem swoich panów?

O. Służący obowiązani są wiernie i sumiennie wszelką zadaną sobie pracę wykonywać. Tak właśnie Jakób o sobie powiedział:

וְאַתֶּנָּה יְדַעְתֶּן כִּי בְכָל כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת אֲבִיכֶן׃

Wy wiecie, żem ze wszystkich moich sił służył waszemu ojcu (1 ks. M. 31, 6).

Powinni z uległością i szacunkiem względem swoich państwa postępować. Prorok Malachi nakazuje:

בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו׃

Niechaj syn czci swojego ojca, a sługa—pana swojego (1, 6).

Powinni się uważać jako należący do familii domu, w którym służą, a tem samem starać się o przysparzanie wszelkiéj korzyści i o zapobieganie wszelkim szkodom, o ile to jest w ich możności i o ile to się zgadza z poczciwością i sumieniem. Salomon mówi:

נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ וְשֹׁמֵר אֲדֹנָיו יְכֻבָּד׃

Kto pielęgnuje figowe drzewo, będzie jadał jego owoc, a kto dbały o dobro swojego pana, ten dojdzie zaszczytu (Pr. 27, 18).

170. P. Jak mamy postępować względem naszego nieprzyjaciela?

O. Nie wolno nam żywić w sercu nieprzyjaźni dla naszego bliźniego. To nam Bóg zakazał:

לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ
וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא׃ לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר׃

Nie będziesz nienawidził brata w sercu swojem. Możesz bliźniego napominać, ale jego uchybienia nie unoś z sobą. Nie będziesz się mścił, ani nienawiści pielęgnował (3 ks. M. 19, 17, 18).

Powinniśmy nie opuścić żadnéj okoliczności, któraby nam dała możność pojednania się z nieprzyjacielem:

בִּרְצוֹת יְיָ דַּרְכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יַשְׁלִים אִתּוֹ :

Gdy Bóg ma upodobanie w drogach człowieka, jedna go nawet z nieprzyjaciołmi jego (Pr. 16, 7).

Religia, nie tylko zakazuje nam wyrządzenia nieprzyjacielowi szkody, krzywdy, lub przykrości, ale jeszcze nakazuje nam wyświadczanie jemu wszelkiéj przysługi, która jest w mocy naszéj:

אִם רָעֵב שׂנַאֲךָ הַאֲכִילֵהוּ לָחֶם וְאִם צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם :

Gdy twój nieprzyjaciel głodny, nakarm go chlebem, a jeśli spragniony, podaj mu wody (tamże 25, 21).

כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תֹּעֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ :

Gdy spotkasz wołu nieprzyjaciela twojego, lub jego osła zabłąkanego, odprowadź go do niego (2 ks. M. 23, 3).

Religia również zakazuje nam radować się z upadku nieprzyjaciela naszego:

בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח וּבְכָּשְׁלוֹ אַל יָגֶל לִבֶּךָ :

Nie ciesz się, gdy upadnie twój nieprzyjaciel, a gdy on się potknie, niechaj się nie raduje serce twoje (Pr. 24, 17).

171. P. Jakie są obowiązki człowieka względem państwa?

O. Państwo, w którem się zrodziliśmy, które nas karmi, utrzymuje, obdarza nas opieką prawa, i które nam daje możność pobierania nauki i oświaty, to państwo powinniśmy kochać, przyczyniać się do jego dobra, spokoju i szczęścia. Prorok Jeremiasz nakazuje nam:

וְדִרְשׁוּ אֶת שְׁלוֹם הָעִיר אֲשֶׁר הִגְלֵיתִי אֶתְכֶם שָׁמָּה וְהִתְפַּלְלוּ

בַּעֲדָהּ אֶל יְיָ כִּי בִשְׁלוֹמָהּ יִהְיֶה לָכֶם שָׁלוֹם:

Starajcie się o dobro państwa, do którego was zaprowadzę, zanoście o jego pomyślność modły do Boga, gdyż przy jego szczęściu i wy szczęśliwi będziecie (29, 7).

172. P. Jak nasza miłość do państwa powinna się objawiać?

O. Nasza miłość do państwa powinna się objawiać w hojnem wspieraniu zakładów i instytucyj dobroczynnych, oraz w tem, ażebyśmy dobrem i moralnem postępowaniem, oświatą i pracowitością przyczyniali się do pomyślności państwa. Mędrzec mówi:

צְדָקָה תְּרוֹמֵם גּוֹי וְחֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת:

Cnota podnosi godność narodu, grzech zaś jest hańbą ludów.

Obowiązki człowieka względem samego siebie.

173. P. Jakie ma człowiek obowiązki względem samego siebie?

O. Człowiek składa się z ciała i duszy, ma więc podwójne względem siebie obowiązki: fizyczne i moralne; powinien dbać o dobro ciała, jak i o wewnętrzną swoję, t. j. duchową istotę. Mędrzec mówi:

גֹּמֵל נַפְשׁוֹ אִישׁ חָסֶד וְעֹכֵר שְׁאֵרוֹ אַכְזָרִי:

Kto dbały o swoję duszę, ten pobożny, a kto trapi swoje ciało, jest okrutnym (Pr. 11, 17).

174. P. Jakie ma człowiek obowiązki względem ciała swojego?

O. Człowiek powinien dbać o zachowanie życia i zdrowia, powinien się starać o zapewnienie sobie bytu i utrzymania, oraz o zjednanie sobie dobrego imienia.

175. P. Jakież są środki do zachowywania życia i zdrowia?

O. Człowiek powinien być uważnym w swojem postępowaniu, starannie unikać wszelkiego niebezpieczeństwa, które może jego życiu zagrozić, lub zaszkodzić zdrowiu.

מְסִלַּת יְשָׁרִים סוּר מֵרָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ נֹצֵר דַּרְכּוֹ׃

Postępowanie prawych zależy na unikaniu niebezpieczeństwa; kto uważny na swoję drogę, ten zachowuje duszę swoję (Pr. 16, 17).

עָרוּם רָאָה רָעָה וְנִסְתָּר וּפְתָיִים עָבְרוּ וְנֶעֱנָשׁוּ׃

Mądry, gdy widzi niebezpieczeństwo, chroni się, a głupcy weń wstępują i cierpią (tamże 22, 3).

Do staranności o zachowywanie zdrowia należy umiarkowanie w jedzeniu i piciu i w zaspokojeniu wszelkich innych potrzeb:

צַדִּיק אֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ וּבֶטֶן רְשָׁעִים תֶּחְסָר׃

Sprawiedliwy jada tylko tyle, ażeby był syt, brzuch zaś złoczyńców sam sobie cierpienie powoduje (tamże 13, 25).

Wszelki zbytek szkodliwym jest zdrowiu, a szczególniéj w rzeczach przyjemnych dla zmysłów:

דְּבַשׁ מָצָאתָ אֱכֹל דֵּיֶּךָ פֶּן תִּשְׂבָּעֶנּוּ וְהַקְאתוֹ׃

Gdy się tobie miód nadarzy, jedz tylko tyle, ile

możesz znosić; jeśli się nim przesycisz, to go zrzucisz (tamże 25, 16).

Szczególniéj wystrzegać się należy zbytniego używania mocnych upajających napojów:

לְמִי אוֹי לְמִי אֲבוֹי לְמִי פְּצָעִים חִנָּם לְמִי חַכְלִלוּת עֵינָיִם׃
לַמְאַחֲרִים עַל הַיָּיִן לַבָּאִים לַחֲקוֹר מִמְסָךְ׃

Któż ma bole? któż ma cierpienia? któż ma rany bezpotrzebnie? któż ma czerwone oczy? — Ci, którzy długo siedzą nad winem, którzy chodzą za wyprobowaniem napojów (Pr. 23, 28).

Przestrzeganie czystości ciała, ubrania i mieszkania są koniecznemi warunkami do zachowania zdrowia:

בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים׃

W każdym czasie niechaj twoje ubranie będzie czyste (Kaz. 9, 8).

Wszelkie silniejsze wzruszenie umysłu, namiętne uniesienie, głęboki smutek i t. p. podkopują zdrowie i skracają życie człowieka. Starać się więc nam należy o zachowanie spokojności umysłu, duszy i serca:

לֵב שָׂמֵחַ יֵיטִב גֵּהָה וְרוּחַ נְכֵאָה תְיַבֶּשׁ גָּרֶם׃

Serce zadowolone powoduje czerstwość, ale duch posępny wysusza kości (Pr. 17, 22).

176. P. Co nam jest potrzebnem do zapewnienia sobie bytu i utrzymania?

O. Najniezbędniejsze potrzeby bytu i utrzymania naszego są: pokarm, odzież i mieszkanie.

Jakób błagał:

אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לְלָבוּשׁ :
וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי :

Oby Bóg był zemną, oby mi dał chleb na pokarm, odzież do ubrania i abym szczęśliwie powrócił w dom mojego ojca (1 ks. M. 28, 20, 21).

177. P. Czy człowiek powinien poprzestać na zaspokojeniu samych tylko pierwszych potrzeb życia?

O. Po zaspokojeniu niezbędnych potrzeb życia, człowiek powinien jeszcze się starać o uzbieranie sobie mienia i dostatków. Te albowiem, dobrze użyte, służą nam jako środek do doskonalenia samych siebie, a zarazem do wyświadczania dobrego naszym bliźnim. Mędrzec mówi:

עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם :

Wieńcem dla mędrców jest ich majątek (Pr. 14, 24).

Sam Bóg, w nagrodę cnoty i bogobojności, obiecuje błogosławieństwo i obfitość w dobrach ziemskich:

עֹשֶׁר וְכָבוֹד אִתִּי הוֹן עָתָק וּצְדָקָה :

Przy mnie (mądrości, bogobojności) jest bogactwo i cześć, rzadkie skarby i szczęście (tamże 8, 18).

לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאוֹצְרוֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא :

Tym, którzy mnie miłują, Ja posiadłość użyczę, ich skarby Ja napełnię (tamże 8, 21).

178. P. Jakich mamy używać środków do zapewnienia sobie bytu i dostatków?

O. Jako środki do osiągnienia i zachowywania bytu i dostatków powinniśmy uważać:

1° Pracowitość, t. j. pilne zajmowanie się robotą, którą sobie człowiek za zawód obrał:

נֶפֶשׁ עָמֵל עָמְלָה לּוֹ כִּי אָבַף עָלָיו פִּיהוּ׃

Człowiek pilny, już dla siebie zapracował, zanim się usta domagają (Pr. 16, 26).

רָאשׁ עָשָׂה כַף רְמִיָּה וְיַד חָרוּצִים תַּעֲשִׁיר׃

Dłoń opieszała czyni człowieka biednym, ale ręka pilnych wzbogaca (tamże 10, 4).

2° Porządek, który na tem zależy: aby przed rozpoczęciem jakiegokolwiekbądź dzieła, należycie je obmyśleć, stosowny plan ułożyć i bez koniecznéj potrzeby od niego nie odstąpić. Nadto, ażeby każdemu zajęciu naznaczyć właściwy czas, każdéj rzeczy—właściwe miejsce, a czynnościom taką wskazywać kolej i następstwo jednéj po drugiéj, jak tego okoliczności i dobry bieg rzeczy wymagają:

הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ׃

Uporządkuj na zewnątrz twoje zajęcia, zachowuj ład na twojem polu, następnie, w budowie twojego domu (tamże 24, 27).

וְיֵשׁ נִסְפֶּה בְּלֹא מִשְׁפָּט׃

I majątek niknie, dla braku porządku (tamże 13, 23).

3° Dobrze zrozumiana oszczędność, która trzyma środek między rozrzutnością i skąpstwem:

הוֹן מֵהֶבֶל יִמְעָט וְקוֹבֵץ עַל יָד יַרְבֶּה׃

Majątek zmniejsza się niepotrzebnemi wydatkami,

a kto w swéj dłoni zbiera, ten go przysparza (Pr. 13, 11).

אִישׁ מַחְסוֹר אֹהֵב שְׂמָחָה אֹהֵב יַיִן וָשֶׁמֶן לֹא יַעֲשִׁיר׃

Kto się oddaje rozkoszom, wpadnie w niedostatek, kto lubi wino i oleje, ten nie będzie bogatym (tamże 21, 17).

לֹא יִקָּרֵא עוֹד לָנָבָל נָדִיב וְלִכִילַי לֹא יֵאָמֵר שׁוֹעַ׃ וְכֵלָיו רָעִים הוּא זִמּוֹת יָעַץ לְחַבֵּל עֲנִיִּים בְּאִמְרֵי שֶׁקֶר וּבְדַבֵּר אֶבְיוֹן מִשְׁפָּט׃

Nie będą nikczemnego nazywać wspaniałomyślnym, a na skąpca nie powiedzą, że godzien szacunku,— albowiem skąpiec używa naczyń lichych, knuje podstępy, niszczy biednych kłamstwem i uciśnionym sprawiedliwości odmawia (Izaj. 32, 5, 7).

4° Sprawiedliwość, która na tem zależy, ażebyśmy w czynnościach naszych i w dążeniu do zbierania dostatków unikali i wystrzegali się wszystkiego, co się sprzeciwia wymaganiom religii, moralności i spokojności sumienia:

מְאֵרַת יְיָ בְּבֵית רָשָׁע וּנְוֵה צַדִּיקִים יְבָרֵךְ׃

Przekleństwo Boże jest w domu złoczyńcy, a mieszkanie sprawiedliwych On błogosławi (Pr. 3, 33).

בֵּית צַדִּיק חֹסֶן רָב וּבִתְבוּאַת רָשָׁע נֶעְכָּרֶת׃

W domu sprawiedliwego jest wielki dostatek, w zbiorach złoczyńcy—utrapienie (tamże 15, 6).

עֹשֶׂה עֹשֶׁר וְלֹא בְמִשְׁפָּט בַּחֲצִי יָמָיו יַעַזְבֶנּוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה נָבָל׃

Kto zbiera bogactwo drogą bezprawia, ten je w połowie swego życia opuści i zostawi po sobie imię podłego (Jer. 17, 11).

179. P. Na czem zależy cześć i dobre imię?

O. Cześć i dobre imię na tem zależy, ażebyśmy się starali dobrem postępowaniem, czynami i mową naszą pozyskać dla siebie uznanie, miłość i szacunek godnych, cnotliwych i rozsądnych ludzi:

נִבְחָר שֵׁם מֵעֹשֶׁר רָב מִכֶּסֶף וּמִזָּהָב חֵן טוֹב׃

Wyborniejsze jest dobre imię, niż wielki majątek; lepsze uznanie, niż srebro i złoto (Pr. 22, 1).

Powinniśmy się wystrzegać splamienia imienia naszego niegodnym czynem lub postępkiem, lecz owszem, dbać o to, ażeby ono i po śmierci naszéj w poszanowaniu było:

זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב׃

Wspomnienie sprawiedliwego bywa błogosławione, ale imię złoczyńcy—zgnije (tamże 10, 7).

180. P. Jakież ma człowiek obowiązki względem duchowéj swéj istoty?

O. Głównym obowiązkiem człowieka względem moralnéj swéj istoty jest dążność do przyswojenia sobie czystéj bogobojności, mądrości i cnoty. Trzy te święte krynice są nam przez Boga wskazane, jako źródła wszystkiego, co jest dobrem, pięknem i świętem, a zjednoczone—zapewniają szczęście człowiekowi w doczesnem i wiecznem życiu:

יִרְאַת יְיָ מְקוֹר חַיִּים לָסוּר מִמּוֹקְשֵׁי מָוֶת׃

Bojaźń Boga jest źródłem życia, przez nią unika się sideł śmierci (Pr. 14, 27).

תּוֹרַת חָכָם מְקוֹר חַיִּים לָסוּר מִמּוֹקְשֵׁי מָוֶת׃

Nauka mędrca jest źródłem życia, przez nią unika się sideł śmierci (tamże 13, 14).

בְּאֹרַח צְדָקָה חַיִּים וְדֶרֶךְ נְתִיבָה אַל מָוֶת׃

Na drodze cnoty jest życie, jéj kolej prowadzi do nieśmiertelności (tamże 12, 28).

181. P. Co ty nazywasz: czystą bogobojnością?

O. Czystą bogobojnością nazywam tę, która wynika ze światłego pojmowania szczytnych przymiotów i świętéj woli Boga, która jest następstwem mądrości i oświaty:

רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת יְיָ שֵׂכֶל טוֹב לְכָל עֹשֵׂיהֶם׃

Następstwem mądrości jest bogobojność, a podług téj działać—najwyższy to rozum (Ps. 111, 10).

182. P. Czemuż bogobojność jest konieczną człowiekowi?

O. Nic nie wywiera tak silnego wrażenia na człowieku, jak bojaźń; żadna przeto władza duszy nie jest tak stosowną do poskromienia namiętności w człowieku, jak bojaźń. Dla tego właśnie, tylko bojaźń przed Bogiem, czyli bogobojność jedynie może człowieka skłonić do stronienia od złego i do wystrzegania się grzechów:

Salomon mówi:

וּבְיִרְאַת יְיָ סוּר מֵרָע׃

Tylko w bojaźni Boga leży możność stronienia od złego (Pr. 16, 6).

אַל תְּהִי חָכָם בְּעֵינֶיךָ יְרָא אֶת יְיָ וְסוּר מֵרָע :

Nie uważaj się sam za mądrego, ale bój się Boga, a będziesz stronił od złego (Pr. 3, 7).

183. P. Jakąż wyższość ma czysta bogobojność?

O. Czysta bogobojność wskazuje człowiekowi drogę postępowania, tam, gdzie obowiązki zdają się walczyć, jedne przeciw drugim, jak np. gdy idzie o ocalenie życia człowieka przez przestąpienie obrzędu religijnego, jak przez zapalenie ognia w sobotę, i t. d.

Psalmista mówi:

מִי זֶה הָאִישׁ יְרֵא יְיָ יוֹרֶנּוּ בְּדֶרֶךְ יִבְחָר :

Gdy człowiek boi się Boga, to On mu wskazuje drogę, którą ma obrać (25, 12).

W podobnéj niezgodności obowiązków mamy się kierować tem głównem, przez światłych i pobożnych teologów wskazanem prawidłem, opartem na słowach Piśma Św.

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם :

A będziecie przestrzegać moich praw i przepisów, które człowiek ma wykonywać, aby przy nich żył (lecz nie w razie, gdyby przez nie życie utracił) (3 ks. M. 18, 5).

184. P. Jak określisz dążność do mądrości?

O. Jest to staranność o oświecenie i doskonalenie naszego umysłu, przez skarbienie sobie nauki i umiejętności:

קְנֵה חָכְמָה מַה טּוֹב מֵחָרוּץ וְקִנְיָן בִּינָה נִבְחָר מִכָּסֶף :

Przyswojenie sobie mądrości jest lepsze niż złoto, a przyswojenie wiedzy, lepsze aniżeli srebro (Przyp. 16, 16).

Im więcéj człowiek posiada wiadomości i nauki, tem czystszą będzie jego bogobojność, tem jaśniéj pojmować będzie istotę Boga, Jego przymioty i Jego wolę:

לְהַקְשִׁיב לַחָכְמָה אָזְנֶךָ תַּטֶּה לִבְּךָ לַתְּבוּנָה : אָז תָּבִין יִרְאַת יְיָ וְדַעַת אֱלֹהִים תִּמְצָא :

Jeśli twoje ucho uważnem będzie na mądrość, twoje serce skłonnem do przyjmowania wiedzy; wówczas pojmiesz bojaźń Wiekuistego, wówczas dojdziesz poznawania Boga (tamże 2, 3, 5).

Mądrość i oświata dają nam jasne pojęcie o tem, co właściwie stanowi nasze dobro; ostrzegają nas, abyśmy się nie dali omamić pozorną pomyślnością, o któréj Izajasz mówi:

הוֹי הָאֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע שָׂמִים חֹשֶׁךְ לְאוֹר וְאוֹר לְחֹשֶׁךְ שָׂמִים מַר לְמָתוֹק וּמָתוֹק לְמָר :

Biada tym, którzy mianują złe dobrem a dobre złem, którzy biorą ciemnotę za światło a światło za ciemnotę, uważają gorycz za słodycz a słodycz za gorycz (5, 20).

Mądrość i oświata czynią nas uważnymi na nasze postępowanie, na naszą mowę, na wyjawienie naszego sądu o ludziach i rzeczach:

מְזִמָּה תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ תְּבוּנָה תִּנְצְרֶכָּה :

Przezorność czuwać będzie nad tobą, pojętność będzie cię strzegła (Przyp. 2, 11).

לֵב צַדִּיק יֶהְגֶּה לַעֲנוֹת וּפִי רְשָׁעִים יַבִּיעַ רָעוֹת׃

Serce sprawiedliwego rozmyśla pierwéj, zanim przemawia, ale usta złoczyńców gadają złośliwości (tamże 15, 28).

מַצְדִּיק רָשָׁע וּמַרְשִׁיעַ צַדִּיק תּוֹעֲבַת יְיָ גַּם שְׁנֵיהֶם׃

Kto wydaje sąd o złoczyńcy, że jest sprawiedliwym, i kto prawego człowieka osądzi złoczyńcą, — ohydą Bogu są obaj (tamże 17, 15).

Mądrość i oświata prowadzą nas do zastanowienia się nad samym sobą, do poznawania własnéj wartości, naszych sił fizycznych i moralnych, do ocenienia naszych wad i cnót, a tym sposobem dają nam możność stawania się coraz lepszymi i cnotliwszymi:

חָכְמַת עָרוּם הָבִין דַּרְכּוֹ וְאִוֶּלֶת כְּסִילִים מִרְמָה׃

חָכְמַת עָרוּם הָבִין דַּרְכּוֹ וְאִוֶּלֶת כְּסִילִים מִרְמָה׃

stępowanie; zaś niedorzeczność głupców jest oszukaniem samych siebie (tamże 14, 8).

185. P. Jak ty pojmujesz cnotę?

O. Cnota jest to zamiłowanie i chęć wykonywania tego, co człowiek znajduje dobrem, pięknem, szczytnem, co jest zgodnem z wolą Boga, z moralnością i z własnem naszem sumieniem; oraz pogardzanie tem wszystkiem, co się tym wskazówkom dobrego sprzeciwia. Cnota taka jest następstwem i wynikiem mądrości. Tak Mędrzec naucza:

אָז תָּבִין צֶדֶק וּמִשְׁפָּט וּמֵישָׁרִים כָּל מַעְגַּל טוֹב׃ כִּי תָבוֹא חָכְמָה בְלִבֶּךָ וְדַעַת לְנַפְשְׁךָ יִנְעָם׃

Wówczas dopiero będziesz pojmował cnotę, sprawiedliwość i prawość, wszelką kolej dobrego, gdy wejdzie mądrość w twe serce i umiejętność stanie się miłą twojéj duszy (Pr. 2, 9, 10).

186. P. Jakie są warunki cnoty?

O. Cnota powinna być czystą, niekłamaną, niepozorną; czyli powinniśmy wykonywać dobre, nie dla pozyskania chwały, lub dla innych widoków osobistych, ale z zamiłowania dobrego:

אָהַבְתָּ צֶדֶק וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע עַל כֵּן מְשָׁחֲךָ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ׃

Miłujesz cnotę i nienawidzisz złośliwości, przeto też ciebie Pan, Bóg twój, namaścił (tamże 45, 8).

Cnota powinna być stałą, t. j. mamy jéj nie odstępować dla jakichkolwiekbądź pobudek, ale w każdem położeniu życia, tak w szczęściu, jak i w niedoli, być jéj wiernymi:

הַחֲזֵק בַּמּוּסָר אַל תֶּרֶף נְצֹרָהּ כִּי הִיא חַיֶּיךָ׃

Trzymaj się stale obyczajności, nie odstępuj jéj, zachowaj ją, gdyż ona stanowi twoje życie (tamże 4, 13).

נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי׃

Lubo złoczyńcy nastawiali na mnie sidła, jam jednak twoich praw nie odstąpił (Ps. 119, 110).

187. P. Jakie mamy środki do przyswojenia sobie bogobojności, mądrości i cnoty?

O. Powinniśmy bezustannie o tem pamiętać, że postępujemy zawsze przed Bogiem, czyli że Bóg widzi nasze postępowanie, że zważa na naszą mowę, że przenika myśli nasze. To przekonanie wzmocni nas w do-

brem, oddali od złego i będzie dla nas bodźcem do bezustannego doskonalenia się. Do Abrahama rzekł Bóg:

הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים׃

Postępuj przedemną, a będziesz doskonałym (1 ks. M. 17, 1).

W dążności naszéj do przyswojenia sobie bogobojności, mądrości i cnoty, powinniśmy wolę naszą poddawać władzy rozumu i woli Boga:

רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֵב אִישׁ וַעֲצַת יְיָ הִיא תָקוּם׃

Rozmaite są myśli w sercu człowieka, ale rada Boża, ta powinna się ostać (Pr. 19, 21).

אָדָם תּוֹעֶה מִדֶּרֶךְ הַשְׂכֵּל בִּקְהַל רְפָאִים יָנוּחַ׃

Człowiek, zbaczający z drogi rozumu, do zgrai podziemnych się zalicza (tamże 21, 16).

Jak naukę i wiedzę przyjmujemy od ludzi, tak również przejmujemy się sposobem myślenia i skłonnościami tych, z którymi przestawamy:

בַּרְזֶל בְּבַרְזֶל יָחַד וְאִישׁ יַחַד פְּנֵי רֵעֵהוּ׃

Jak żelazo o żelazo się ostrzy, tak człowiek nabiera swojéj ogłady od ludzi (tamże 27, 17).

Dla tego powinniśmy pilnie unikać złych towarzystw:

בְּאֹרַח רְשָׁעִים אַל תָּבֹא וְאַל תְּאַשֵּׁר בְּדֶרֶךְ רָעִים׃

Nie postępuj koleją złoczyńców i nie wstępuj na drogę ludzi złych (tamże 4, 14).

פֶּן תֶּאֱלַף אֹרְחוֹתָיו וְלָקַחְתָּ מוֹקֵשׁ לְנַפְשֶׁךָ׃

Ażebyś się nie nauczył jego postępowania, gdyż przygotowałbyś sidło na twoją duszę (tamże 22, 25).

Natomiast, usilnie mamy się starać o obcowanie z ludźmi bogobojnymi, światłymi i cnotliwymi:

הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יֶחְכָּם וְרֹעֶה כְסִילִים יֵרוֹעַ׃

Kto chodzi z mędrcami, staje się sam mądrym, a kto przestaje z głupcami, ten zginie (Pr. 13, 20).

אֹזֶן שֹׁמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקֶרֶב חֲכָמִים תָּלִין׃

Ucho, które zważa na przestrogi życia, niechaj wpośród mędrców przebywa (tamże 15, 31).

KONIEC.

Woj. Biblioteka Publ. Nr ..... LUBLIN im. H. Łopacińskiego

Wojewódzka Biblioteka Publ. Nr I-464862 LUBLIN im. H. Łopacińskiego

SPIS RZECZY.

Str.

Pojęcie religii 1

O Bogu, Jego istocie i przymiotach 2

(Podział tych przymiotów na nadnaturalne i moralne 3,—Jedność Boga 4,—wielkość 4,—niezmienność 5,—duchowność 6,—wszędobytność 7,—dobroć 8,— wszechmoc 9,—wszechwiadomość 10,—wszechmądrość 10,— świętość 11,— sprawiedliwość 12,—opatrzność 13.)

O objawieniu Bożem 15

O księgach zawierających zasady i przepisy religijne 16

Podział biblii 17

Dziesięcioro Przykazań Bożych 19

Zakaz wierzenia w gusła i zabobony 21

O przysiędze 22

Znaczenie soboty 25

Święta Wielkanocne (Pesach) 27

O dniu dodatkowym każdego święta 29

Święto Tygodni, zwane także świętem objawienia zakonu (Szebuoth) 30

Nowy rok (Rosz haszana) 31

Dzień odpustu (Jomkipur) 32

Święto namiotów (Sukoth) 33

Uroczystość Machabeuszowa (poświęcenie, Chanuka) 35

Uroczystość losowania (Purym) . . . . . —

O postach 36

O nieśmiertelności duszy 47

O obowiązkach izraelity 52

O obowiązkach względem Boga . . . . . —

Trzynaście artykułów wiary 55

O modlitwie 56

O czasie Messyaszowym 64
Obowiązki nasze względem Monarchy i Rządu . . 70
Obowiązki względem bliźnich 71
(miłość bliźniego 71,—słuszność 75,—zgodliwość 76,—miłowanie prawdy 76,—skromność 77,—wdzięczność 77)
Wzajemne obowiązki małżonków względem siebie 79
Obowiązki rodziców względem dzieci 80
Obowiązki dzieci względem rodziców 82
Wzajemne obowiązki rodzeństwa i krewnych . . 83
Obowiązki nauczyciela względem uczniów i nawzajem . . . . . —
Obowiązki pana względem sług 84
Obowiązki sługi względem pana 85
Postępowanie względem nieprzyjaciela 86
Obowiązki człowieka względem Państwa . . . 87
O obowiązkach człowieka względem siebie samego 88
Staranność o zachowanie zdrowia 89
Powinność zapewnienia sobie bytu 91
(pracowitość, porządek, oszczędność, sprawiedliwość)
Na czem zależy dobre imię? 94
O czystéj bogobojności 95
Dążność do wiedzy i mądrości 96

20,00

Bibliteka im. Hieronima
Łopacińskiego w Lublinie
I 464862 Ł

1000857061